

Mařica, Jan

Od Národního sjednocení k národnědemokratickým kořenům 1935–1937

In: Mařica, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2018, pp. 195-234

ISBN 978-80-210-9092-7; ISBN 978-80-210-9093-4 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/138900>

Access Date: 25. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

5 OD NÁRODNÍHO SJEDNOCENÍ K NÁRODNĚDEMOKRATICKÝM KOŘENŮM 1935–1937

Poslední kapitola se zabývá érou Národního sjednocení v letech 1935–37. Během této doby vyplněné zákulisními boji dokázala národní demokracie postupně uhájit svoji původní politickou stranu. Volební krach a frakční boj vedl k secesi celého koncentračního projektu. Národní demokraté ve většině dokázali překonat předchozí vzájemné rozpory a konsolidovali Národní sjednocení. To se na valném sjezdu konaném v červnu 1937 přihlásilo ke svým kořenům. Opět se na politickou scénu vrátila solidní městská strana opřená o liberalismus, víru v podnikavost jednotlivce a striktní pojetí demokracie. Secese éry Národního sjednocení s sebou přinesla i nutnou generační obměnu. Do popředí se dostali mladší straníci a Národní sjednocení se postupně zapojilo do široké vládní koalice na obranu republiky.

5.1 Povolební tápání Národního sjednocení a volba prezidenta republiky 1935

Jiří Stříbrný představoval po neúspěšných volbách rozkladný element v Národním sjednocení. Konsolidační snahy naopak vycházely z národní demokracie. Ta se snažila omezit zákulisní hry a rozkladné tendence vstupem do vlády, což by znamenalo pro Národní sjednocení stabilizační prvek. Na konci září přinesly *Lidové noviny* i jméno nového ministra, který připadal v úvahu.⁴¹³ František Ježek patřil ve straně k umírněnějším. Hodáčův projekt Národního sjednocení nepodporoval a za stávající situace představoval nejméně vhodného kandidáta na převzetí národně-

---

413 *Lidové noviny* 28. září 1935.

demokratického dědictví po Karlu Kramářovi. Jiří Stříbrný a jeho listy reagovaly na kolující zvěsti o možném vstupu Národního sjednocení do vlády rázným dementím.⁴¹⁴ Edvard Beneš zpětně (o rok později) Přemyslu Šámalovi potvrdil, že proti vstupu Národního sjednocení nebyl a stále není, ale muselo by se rozejít s Jiřím Stříbrným.⁴¹⁵ Národně demokratická část Národního sjednocení začala po prázdninách ustupovat od vyhocené předvolební agitace. Na politickém semináři pražského kraje, který se týkal programových zásad, vystoupil F. X. Hodáč.⁴¹⁶ V podstatě se vrátil ke starému národně demokratickému programu, který se opíral o svobodu, podporu aktivit jednotlivce (soukromé podnikání) a dodržování demokratických zásad. Odmítl podporu pro kartely, věnoval se sociálním otázkám a tématice práce na liberálním základu. Z Hodáčových povolebních projevů mizel nacionální esprit, o který se ještě nedávno opíral.

Po prohraných parlamentních volbách se musela strana co nejrychleji konsolidovat a minimalizovat ztráty. Na poradě místopředsedů, jednatelů a generálních tajemníků padlo začátkem července rozhodnutí o rozvázání spolupráce s Ruskou národní stranou (RNS)⁴¹⁷. Jejím lídr Ivan Židovský na mandát nedosáhl a svůj čas vyplňoval především bojem s Fencikovou Ruskou nacionálně autonomní stranou. Zasedání doporučilo také zastavit vydávání listu *Národní Gazeta*, který patřil k RNS. Před volbami disponovalo Národní sjednocení značnými finančními zdroji, ale po volebním neúspěchu muselo začít rázně šetřit. Někteří tajemníci museli ukončit svoji činnost a několik stranických sekretariátů, které ve svém volebním obvodu zklamaly, čekalo omezení, nebo zrušení. Restrikce mířily zejména na Slovensko, kde ve volbách dopadlo Národní sjednocení nejhůře. Ústřední pražská organizace si kromě úsporných opatření vymínila zaslání subvencí přímo jednotlivým župám, nikoliv prostřednictvím zemské organizace (stejná praxe nejdříve fungovala v Čechách a posléze i na Moravě). Předsednictvo zároveň vyzvalo odborové organizace ke zvýšení odváděných příspěvků, aby mohly být hrazeny náklady ústředí strany. O své pohledávky se přihlásilo i Stříbrného vydavatelství Tempo. To vyčíslilo vtištění volebních tiskovin na 276 tisíc korun.⁴¹⁸ Jaroslav Preiss upíral svoji pozornost od Národního sjednocení pryč a tíživá finanční situace musela být řešena krátkodobými půjčkami u Lidové banky a Průmyslového komitétu. Osobně za ně musel F. X. Hodáč ručit. Tehdejší finanční tíseň dobře ilustrují podepsané

414 *Lidové noviny* 25. září 1935. srov. *Lidové noviny* 28. září 1935.

415 AKPR, fond T 77/34 Národní sjednocení, karton č. 179, č. j. T-208/37, Zápis o Benešově rozhovoru se Šámalem z 3. února 1937.

416 NA, F. X. Hodáč, karton č. 178, Materiály NS 1934–1935, Politický seminář pražského kraje a SNS konaný v Měšťanské besedě dne 10. září 1935.

417 NA, F. X. Hodáč, karton č. 184, Materiály Národního sjednocení org. zál. 1935, Zápis o poradě konané dne 10. července 1935.

418 Tamtéž, Zápis o schůzi funkcionářů předsednictva Národního sjednocení z 21. srpna 1935.

směnky.⁴¹⁹ Samotný Hodáč, který měl na financování Národního sjednocení zásadní vliv, se musel za pomoci právního zástupce (Jan Hochman) bránit nařčení, že defraudoval peníze na volební kampaň Národního sjednocení.⁴²⁰

Výsledky parlamentních voleb československé strany potěšit nemohly. Obrovský úspěch Henleina republiku změnil. Řada otázek a problémů, které dosud nemusely být akutně řešeny, se dostávala napovrch spolu s nutností se k nim postavit čelem. Zahraničně politická situace oprávněně vzbuzovala obavy. Sudetendeutsche Partei získala ve volbách dvě třetiny všech německých hlasů a pokračovala v pohlcování dalších německých stran. Obavy z požadavku široké autonomie nebo ambicích po odtržení, které by jednou mohly přijít, nebylo možné pustit ze zřetele. Staronový ministerský předseda Jan Malypetr rozšířil stávající koalici o živnostníky. 3. června 1935 opět vznikla koncentrační vláda. Účastnilo se jí sedm politických stran a dva odborníků ministři. V opozičních lavicích usedla SdP, KSČ a Národní sjednocení. Všechny strany přivítaly novou vládu kritikou. Po velmi dlouhé době (4 roky) vystoupil Karel Kramář s parlamentní řečí. Zažil a ztělesňoval toho mnoho. Poslanecký mandát (vyjma let války) vykonával již 46 let! Vážený a významný politický činitel v říšském parlamentu a první ministerský předseda Československé republiky měl svůj vrchol dávno za sebou. Pořád se s jeho jménem nesla prestiž, ale aktivní politika s ním spojená představovala jen vzpomínky na minulost. Věk sedmdesáti pěti let, těžké nemoci a řada politických zklamání jak ve straně vlastní, tak z politiky československé, se na něm podepsaly. Kdysi velká mladočeská strana, která přešla do (Státoprávní) Československé národní demokracie, se postupně zmenšovala a slábla. Ambiciózní pokus o široké národní hnutí pod vlajkou Národního sjednocení také zklamalo. I Karel Kramář na tom nesl svůj díl viny. František Xaver Hodáč s Jiřím Stříbrným přivedli jeho stranu ke krajní pravici, která prováděla politiku spíše na ulici. K tomu se pojily občasně výstřelky, které by spíše patřily k více okrajovým stranám (například NOF), než seriózní městské straně. Hodáč Kramáře zklamal tím, že neuspěl. Stříbrný po volbách prováděl doslova dryáčnickou kampaň v tisku, která se Kramářovi také nelíbila. Mrzelo ho, když si transformace na Národní sjednocení vyžádala exodus starých, zkušených a respektovaných osobností (například Jana Kaprase, Kamila Krofty, Bohumila Němce etc.), kteří nesouhlasili s obratem ke krajní pravici.

Povolební – červnový projev Karla Kramáře provázela velká očekávání. Poslanecká sněmovna ho přijala s respektem na všech stranách. Výjimečně mu bylo povoleno, aby při svém projevu seděl. Devadesátiminutový projev provázela klid. Matador české politiky, který býval označován vůdcem národa, se v podstatě loučil

419 NA, F. X. Hodáč, karton č. 184, Materiály Národního sjednocení org. zál. 1935, Zápis o schůzi funkcionářů předsednictva Národního sjednocení z 31. července 1935. srov. NA, F. X. Hodáč, karton č. 189, Materiály NS 1935–9 Směnky.

420 NA, F. X. Hodáč, karton č. 178, Materiály NS 1934–1935, Vyjádření advokátů Ludvíka Hammera a Jana Hochmana z 28. listopadu 1935.

a jeho řeč měla charakter předání odkazu mladším následovníkům. Ve své řeči odmítl trpkost a zášť z volební porážky⁴²¹. Jeho slova opět měla charakter hrdého vůdce. Karel Kramář se nenechal omezovat slabostí vlastního poslaneckého klubu o sedmnácti členech. Poslední jeho projev v poslanecké sněmovně se odehrál paradoxně 7. listopadu 1935 (výročí bolševického převratu v Rusku). Hodinu a půl trvající řeč pronesl při příležitosti zahraniční rozpravy.⁴²² Ve svém exposé napadl prováděnou zahraniční politiku a jejího tvůrce Edvarda Beneše. Jejich vzájemný spor, který se táhl přibližně patnáct let, se tímto uzavřel a svým způsobem také uzavřel jednu epochu první republiky. Na Kramářově straně již nešlo spory překlenout a najít smírné řešení. Ve svém zahraničně politickém stanovisku zopakoval své tradiční axiomy o víře ve slovanstvo a varoval před nebezpečím obrozeného pangermanismu. Nabízel řešení pouze iluzorní, která neměla reálný základ v tehdejších časech.

Ke konci roku 1935 se začala vynořovat otázka, která vlastně čekala na své vyřešení již od počátku existence první republiky – kdo bude prezidentem po T. G. Masarykovi? Hrad i samotný prezident měli jasno, ale nástupce Edvard Beneš měl řadu nepřátel a příliš velký tlak na jeho zvolení by mohl skončit neúspěchem. Proto v roce 1934 raději nekandidoval a nemocí značně sužovaný T. G. Masaryk musel opět podstoupit volbu na prezidentský úřad. Záměr byl jasný – vydržet, dokud se politická konstelace alespoň trochu nezlepší a dovolí zvolení Edvarda Beneše prezidentem. V první polovině roku 1935 byl prezidentův zdravotní stav paradoxně lepší než před rokem, kdy se dočkal opětovného zvolení. Tehdy na jaře 1934 shledával svůj zdravotní stav neslučitelný s výkonem prezidentské funkce. T. G. Masaryk vnitřně toužil po abdikaci. Jeho zdravotní stav vykazoval známky sinusoidy a na podzim 1935, když se daly události do pohybu, tak se již cítil velmi vyčerpán. V nadcházející prezidentské volbě měla hlavní roli agrární strana a její vlivný člen Milan Hodža. Ten se i zavázal, že volba Beneše bude důstojná – tzn. vítězství v prvním kole. Klíčové straně – agrárikům šlo zejména o politický obchod. Hodžovi s Beranem především záleželo na tom, kdo bude vykonávat funkci ministerského předsedy a ministra zahraničních věcí. Beranovo křídlo mělo jinou představu o směřování zahraniční politiky Československa, a proto měli velký zájem o ministerský post v Černínském paláci. S Benešem prosazovaným Kamilem Kroftou agrárikové nesouhlasili. Vyhlídka na zvolení Edvarda Beneše prezidentem se začala nejvíce drolit právě v agrární straně. Tamní konzervativní křídlo, vedené šéfredaktorem *Venkova* Josefem Vraným, ho odmítlo. Představoval pro ně přílišného socialistu.

Jakmile se dostala zpráva o Masarykově abdikaci na povrch, tak Národní sjednocení ihned reagovalo s tím, že kandiduje svého předsedu Karla Kramáře. To

421 *Národní listy* 26. června 1935. srov. *Národ* 26. června 1935.

422 *Národní listy* 8. listopadu 1935. srov. *Národní listy* 10. listopadu 1935.

znamenal pouze povinný hold vůdci strany, nic víc. Aktivitu začalo postupně přebírat uskupení okolo Josefa Vraného: „*Stoupal, Vraný a stoupenci trvali na názoru, že se nelze pro Beneše rozhodnout a že je nutno postavit občanského kandidáta, protože seskupování na levici hrozí se vystupňovat ve velký blok, s nímž půjdou komunisti.*“⁴²³ Namísto Edvarda Beneše prosazovali kandidáta bloku občanského, pro kterého by mohli hlasovat také živnostníci, Národní sjednocení, lidovci, Hlinkovi l'udáci a možná i SdP. Vůdce agrárníků Rudolf Beran se rozhodl ustoupit od dohody s Masarykem na zvolení Beneše a vznikl tzv. prosincový blok. Základní problém tohoto uskupení se dostal ihned na povrch. Jeho smyslem bylo spíše nezvolení Edvarda Beneše, než prosazení vlastního kandidáta, protože žádný vhodný se nikde nenabízel. Tomu nasvědčoval i zmatený výběr kandidátů, kteří byli osloveni. Předseda sociální demokracie Antonín Hampl (sic!) odmítl, stejně jako profesor Josef Pekař. Nakonec se dočkal oslovení i bývalý národní demokrat Bohumil Němec, který po ustanovení Národního sjednocení ze strany na protest vystoupil. Univerzitní profesor botaniky vždy platil za silného národovce. V Revolučním národním shromáždění, respektive senátu, zasedal za národní demokracii do roku 1929. Hodža i s Beranem souhlasili s navrženou kandidaturou Bohumila Němce, ale oba museli vědět, že šance na zvolení budou minimální. Jako velkého nacionála by ho těžko jakkoliv podpořili čeští Němci. Stejně tak, jako známý antiklerikál neměl vyhlídku, že by jej podpořili lidovci a Hlinka. Celá předvolební situace dostala spíše charakter frašky. Samotný Hodža s Beranem zatím udržovali vyčkávací stanovisko, ale předsednictvo agrárníků se rozhodlo podpořit kandidaturu Němce. Následně do této situace aktivně vstoupilo Národní sjednocení, které oficiálně stáhlo kandidaturu Karla Kramáře a posílilo tím protibenešovskou frontu.

Patovou situaci nakonec vyřešil rázně premiér Hodža, který vyvolal vládní krizi. Agrárníku Viktoru Stoupalovi a ani samotnému Němcovi, se nepodařilo zajistit si podporu u Konráda Henleina. Ten chtěl ze situace vytěžit co nejvíce a kladl si maximalistické požadavky. Případné zvolení a nutnost poděkovat Henlenovi představovalo příliš velkou zátěž, před kterou se měl každý na pozoru. Konzervativní křídlo u agrárníků padlo a všichni se takřka přes noc začali řadit do Benešova tábora a projevovali mu svoji podporu. Kandidatura Bohumila Němce byla opuštěna a on sám ji odvolal. Edvard Beneš zvítězil v prvním kole naprosto jednoznačně, získal 77% hlasů. T. G. Masaryk kromě prvního aklamačního zvolení nikdy tak silného výsledku nedosáhl. Ráno před prezidentskou volbou se konala u Karla Kramáře porada o propozicích k volbě.⁴²⁴ Ladislav Rašín prosadil závazné usnesení, aby volitelé demonstrativně odevzdali své hlasy již nekandidujícím Bohumilu Němcovi. Štefan Fencik si vymínil odevzdat prázdný lístek a Karel Kramář se pro

423 KLIMEK, Antonín. *Boj o Hrad*, II. Panevropa, 1996. s. 439–440.

424 Masarykův ústav a Archiv AV ČR (MÚA), Edvard Beneš I (EB), karton č. 45, Vnitrostranické záležitosti 1936, Národní sjednocení, Zpráva od Zdeňka Chytila z 26. ledna 1936.

nemoc z volby omluvil. Národní sjednocení disponovalo celkem 26 hlasy. Bohumil Němec jich nakonec získal 24. Na popud Karla Kramáře byla oficiálně gratulace nově zvolenému prezidentu odsunuta na dobu vhodnější.

Národní sjednocení od prohraných voleb na svých schůzích proklamovalo opozici vůči vládní koalici a v podstatě režimu jako celku, ale to představovalo pouhé prázdné deklarace navenek. S podzimem a zimou začala národní demokracie prohlubovat své kontakty s agrárníky. *Národní listy* v dalším období měly zřetelně blízko k psaní *Venkova*. Agrárníci procházeli vnitřní transformací a nesli odpovědnost za vytvoření vládní většiny. V Republikánské straně československého venkova došlo k většímu posunu doprava, za kterým stál ústřední tajemník strany Rudolf Beran. Vlivný Bohumír Bradáč musel ukončit ze zdravotních důvodů politickou činnost a ministerský předseda Jan Malypetr byl nucen ustoupit ambicióznímu Milanu Hodžovi. Malypetr se po své demisi nesměle a rozpačitě orientoval na prezidentskou kandidaturu. Pro tu nezískal ani výraznější podporu uvnitř vlastní strany. Nového ministerského předsedu Hodžu čekalo kromě úskalí prezidentské volby i sestavování vládní koalice s potřebnou většinou. Proces to byl složitější díky potřebě široké koalice a obsazení ministerských postů (zejména Ministerstvo zahraničních věcí). Hodža zamýšlel zapojit do vládní většiny Hlinkovy l'udáky a také Národní sjednocení. Zejména Rudolf Beran vyvíjel činnost a tlak na tuto variantu.

Průmysl dával najevo Národním sjednocení za jeho krach a izolacionistickou politiku až ostentativní nezájem. NSj sice zredukovalo svůj rozpočet, ale stále chybělo dostatečné finanční krytí. Karel Kramář před Vánocemi intervenoval u Jaroslava Preisse o uvolnění nutných peněz z průmyslového komitétu, ale vrchní ředitel Živnostenské banky jeho žádost odmítl: „*Lituji, že tentokráte Vám vyhověti nemohu, poněvadž jsme se dohodli, že ono málo, co zbývá z peněz, které jsou k dispozici z průmyslu, bude disponováno podle dohody užšího komitétu... Ubezpečuji Vás, že na toto rozhodnutí nemá naprosto žádného vlivu otázka postavení ve straně toho či onoho pána, nýbrž všeobecné věcné úvahy.*“⁴²⁵ Nutné finance nakonec poskytli cukrovarníci za vědomí agrárních exponentů.⁴²⁶ Na Hradě měli dobrý přehled o Národním sjednocení. Věděli, že této straně a jejím *Národním listům* finančně pomohli agrárníci, protože Kramářova strana se nemohla obrátit na Živnostenskou banku. Jednalo se o půjčku ve výši 72 tisíc, kterou zajistil Kramářovi Rudolf Beran.⁴²⁷ Karel Kramář tento obnos následně předal straně.

Z hlediska národní demokracie (Národního sjednocení), vyhlašující za svůj základní imperativ blaho národa a státu, nebylo příliš šťastné dělat opozici společně

425 ANM, Karel Kramář, karton č. 49, Korespondence s Jaroslavem Preissem, Dopis od Jaroslava Preisse z 21. prosince 1935.

426 MÚA, EB I., karton č. 45, Vnitrostranické záležitosti 1936, Národní sjednocení, Zpráva od Zdeňka Chytila z 26. ledna 1936.

427 AKPR, fond T 77/34 Národní sjednocení, karton č.: 179, č. j. T-273/36, Zápis o rozhovoru s Ladislavem Novákem z 14. února 1936.

s komunisty a henleinovci, kteří usilovali o rozbití státu. Andrej Hlinka se svojí stranou nakonec širokou koalici nedoplnil. Hlinkovy neústupné autonomistické požadavky znamenaly příliš velkou zátěž pro premiéra Hodžu. V Národním sjednocení by se vládní účast hodila národní demokracii, ale Národní lize již méně. Požadavek vládních stran zněl na ukončení spolupráce s Marešovými fašisty a Stříbrného ligisty.⁴²⁸ Nakonec se jako rozhodující ukázalo rozpoložení Karla Kramáře, na kterého měl vliv Jiří Stříbrný. Pro vstup do koalice měla být rozhodná většina předsednictva, ale Kramáře se nepodařilo přesvědčit o ukončení opozice.⁴²⁹ Jiří Stříbrný dal prostřednictvím titulku *Do vlády pro křesla nepůjdeme v Pondělním listě* jasně najevo, jaký je jeho názor na vstup Národního sjednocení do vlády.⁴³⁰ Na druhé straně, když Národní sjednocení nerozšířilo vládní koalici, agrárikům vyhovoval fakt, že s ním byli v dobrém poměru. Kramářova strana za ně mohla dělat opoziční politiku a útočit na koalici ve věcech, ve kterých si to agrárníci sami dovolit nemohli.

5.2 Oslabený Hodáč, Stříbrný v ústraní – formování před otevřeným střetem

Národní sjednocení se po volebním propadáku ocitlo ve složité situaci. Koncentrační projekt se ukázal jako nefunkční a voliče nepřesvědčil. Po volbách připadala v úvahu náročnější varianta s opětovným rozdělením na národní demokracii a Stříbrného Ligu. Nestalo se, a tak se ve straně, která potřebovala nutně konsolidovat, objevily dva naprosto nesouladné směry – národně demokratický a směr Jiřího Stříbrného. Zdálo se, že prohrou velmi poškozený F. X. Hodáč skončil, ale právě (nejen) on se vzchopil a čelil aktivitám Stříbrného. Ten si přál ovládnout Národní sjednocení vlastní osobou. V národní demokracii již nebylo křídlo F. X. Hodáče dominantní a určující jako dříve. Ve straně došlo k nutné generační obměně a obrození strany. Znovunalezení a prosazení její národně demokratické identity vedli především mladší příslušníci strany.

Jaroslav Preiss se od Národního sjednocení, Hodáče a Kramáře distancoval. Svému bývalému nejbližšímu politickému spolupracovníkovi přátelsky radil, aby s politikou definitivně skoncoval.⁴³¹ Viděl jeho postavení jako beznadějně. F. X. Hodáč se měl raději věnovat své profesuře a znovuzískání pozic v průmyslu. Na samotného Kramáře měl být Preiss dokonce velmi rozzlobený, protože pod-

428 NA, PP, 1931–1940, P85/55, *Universal Bulletin*, čís. 194/5, s. 5. Kdy bude Nár. sjednocení definitivně ustaveno?

429 MÚA, EB I., karton č. 45, Vnitrostranické záležitosti 1936, Politická situace z 12. února 1936.

430 *Pondělní list* 6. ledna 1936.

431 AKPR, fond T 77/34 Národní sjednocení, č. j. T-799/35, Záznam o rozhovoru s Jaroslavem Preissem na honu v Miletíně z 20. října 1935.

léhal vlivu Jiřího Stříbrného a jím prováděném charakteru politiky. Se Stříbrným nechtěl mít nic společného a na jaře 1935 mu několikrát odepřel osobní schůzku. Jaroslav Preiss od počátku roku 1935 nebyl příliš nadšen tím, jakým druhem zejména vnější politiky se NSj prezentovalo. On stál u jeho zrodu a představoval velmi důležitou osobu při finančním zajištění. Stříbrného politika nevyhovovala a příliš nekonvenovala s jeho naturelem. Striktně lpěl na dodržování demokracie a jejích principů. Pravě u lidí patřících k Stříbrnému nebyla nouze o výstřelky. Nutno přiznat, že jim v tom dokázala občas vydatně sekundovat mládež Národního sjednocení. Již v únoru 1935 se objevilo v Kanceláři prezidenta republiky hlášení od informátora, že: „*Po večeri u Dra. Preisse rozhovořil se Dr. Preiss o poměrech v národně-demokratické straně, které nazývá zoufalými, a od celé věci utíká.*“⁴³² Hlášení je třeba brát s patřičnou rezervou, ale je patrné, že Jaroslav Preiss nebyl nadšen tím, kam se jeho prvotní myšlenka posunula. Měl dvě možnosti: buď se od Národního sjednocení distancovat, nebo vyčkat. Následně při případném úspěchu doufat, že Hodáč ovládne stranu. Vrchní ředitel Živnostenské banky do voleb setrval u druhé možnosti. Po volbách se již od Národního sjednocení snažil zřetelně odstříhnout. Hodáčovo postavení Preissovim nezájmem utrpělo i ve funkcionářské rovině. Průmysl a Živnostenská banka nedaly Hodáčovi příliš na výběr a ten musel podat čestnou rezignaci na post v ředitelství *Národních listů*. Sám Karel Kramář se velmi aktivně zasazoval o to, aby F. X. Hodáč ve straně skončil. Politické vedení *Národních listů* přešlo na Františka Ježka a hospodářské na Josefa Matouška. Značného vlivu postupně nabíral Jan Hochman. Další Hodáčovo oslabení zároveň příliš nepotěšilo jeho kontakty v ostatních stranách (ministři Josef V. Najman a Josef Černý). Vyhledky na stabilizaci a návrat Národního sjednocení do vlády se rozplývaly.

Příliš očividná a rozkladná činnost Jiřího Stříbrného, ke které se po volbách uchýlil, mu velké sympatie uvnitř strany nepřinášela. Pokud chtěl Národní sjednocení ovládnout, musel svoji vnitrostranickou politiku změnit a začít vystupovat jako obhájce jednoty, konsenzu a konsolidace. Proto po volbě prezidenta ustoupila Stříbrného periodika od ataků na F. X. Hodáče a jeho jednání s agrárníky. Nebylo přílišným překvapením, když během Masarykovy abdikace a následné prezidentské volební kampaně představoval právě Jiří Stříbrný jednoho z nejhlasilějších odpůrců Edvarda Beneše. Ve svém tisku otevřeně nechal napsat, že kandidátem Národního sjednocení je Bohumil Němec (dokonce mu sečetl i hlasy).⁴³³ Ani Jiří Stříbrný neměl ve své ligistické části jednotu a absolutní souhlas se svojí rozkladnou politikou. Ligisté špičky (bez Stříbrného) svolaly v listopadu 1935 schůzi, na které se otevřeně střetl Jindřich Trnobranský s Františkem Schwarzem.⁴³⁴ Sená-

432 AKPR, fond T 635/21, Československá strana národně demokratická (část II.), č. j. T-120/35, Hlášení informátora o večeri u Jaroslava Preisse z 5. února 1935.

433 *Express* 16. prosince 1935.

434 NA, F. X. Hodáč, karton č. 187, NS Korespondence 1935, Dopis z Moravskoslezské redakce Národních listů v Brně z 29. listopadu 1935.

tor Trnobranský chtěl stávající situaci konsolidovat a požadoval zvolení jednoho plnomocníka, který by mohl dávat za ligu veřejná prohlášení. Stříbrného intimus Schwarz reagoval velmi rozhořčeně, protože si Trnobranský přál omezit jeho rozkladnou roli. V divoké vřavě padla kritika Stříbrného. Karel Werner přišel s návrhem, aby byl F. X. Hodáč rezolucí vyzván k vrácení legitimity. Žádná rezoluce přijata nebyla, ale ligisté se snažili Hodáče oslabovat v Praze. Cílili na jeho místo předsedy (nedávno sloučených) spojených pražských žup A a B jako vrcholné organizace Národního sjednocení v Praze. Před volbami byl předsedou Velké Prahy náměstek primátora Alois Štůla a politickým referentem F. X. Hodáč. Ligisté si přáli opětovné rozdělení, které by jim více nahrávalo. Na Praze B měl Jiří Stříbrný a jeho frakce Mladého Národního sjednocení dobrou pozici a jak se ukázalo, tak i svoji základnu do nadcházejícího střetu.

Stříbrného veřejná aktivita po prezidentské volbě výrazně poklesla, ale mýlil by se ten, kdo by předpokládal, že opustil politickou scénu úplně. Naopak, soustředil se na ovládnutí Národního sjednocení. Již na konci roku 1934 tušil, že se jednou velmi pravděpodobně utká s F. X. Hodáčem o ovládnutí strany. Právě proti Hodáčovi napnul všechny síly, aby ho ze strany vystrnadil. Začínali jako spolutvůrci, později se stali konkurenty a za stávající situace představovali zásadní odpůrce. Stříbrný se strategicky rozhodl využít pro Hodáčovo odstranění nemocného předsedu strany Karla Kramáře. Doslova nejšpinavější práci odvedl Stříbrného důvěrník, redaktor František Schwarz. Využití nevráživosti Kramáře vůči Hodáčovi, kterému zazlíval volební debakl a ztrátu finančních zdrojů, se přímo nabízelo. Schwarz právě těchto pocitů využíval a přesvědčoval Kramáře, že pro další pokračování strany je nutný Hodáčův odchod. Vůdce Československé národní demokracie, respektive Národního sjednocení, choval k Stříbrnému respekt. V převratových dnech sehrál velmi důležitou roli. Zastával nacionální názory a byl to do velké míry odvážný člověk, který se nedal lehce zlomit. Jiří Stříbrný byl o dvacet roků mladší než Kramář, ale patřil ke generaci starších politiků, kteří vykonávali aktivní politiku již za Rakouska-Uherska. Platil za velmi dobrého řečníka. Vždy rozpoznal, co bylo potřebné sdělit. Ne náhodou bývá označován za praktického demagoga. Stříbrný obratně získal Kramářovy sympatie prohlášením, že kdykoliv to bude potřebné, tak se vzdá své politické činnosti, přesune se k činnosti výlučně žurnalistické a dá svůj tiskový podnik Tempo plně k dispozici straně.⁴³⁵ Oba navíc sblížovala snad až nenávisť k Edvardu Benešovi. Právě po volebním debaklu a zvolení Beneše prezidentem nastala ideální doba, aby společně pracovali na publikaci, kde chtěli Edvarda Beneše představit v uvozovkách v pravém světle. Karel Kramář k ní dodal podklady a Jiří Stříbrný ji dopracoval do výsledné podoby. Až po Mnichovu vy-

435 MÚA, EB I., karton č. 250, K. Kramář – Dokumenty záznamy aj. 1920–1937, Záznam rozhovoru s Janem Hochmanem z 15. února 1937.

dalo Tempo, v době kdy se pořádal na Edvarda Beneše hon, publikaci s názvem: *Kramářův soud nad Benešem*.

5.3 Předehra k otevřenému konfliktu – spor v Mladém Národním sjednocení

Během první poloviny roku 1936 probíhal boj mezi dvěma znesvářenými křídly uvnitř strany skrytě. Obě frakce si budovaly své pozice. Policejní zprávy upozorňovaly na nedobré poměry vlastně ve všech vrcholných složkách Národního sjednocení. Případný rozpad se s blížícím se koncem roku více a více očekával.⁴³⁶ Uvnitř strany zejména z národní demokracie sílila touha po vládním angažmá. Ač mnohdy zastávali národní demokraté jiné koncepční názory na směřování politiky, přímé ohrožení republiky a poptávka po jednotné koncentrační vládě u nich ohlas nacházela. Národní demokraty vždy pojila jistá míra protiněmectví a přáli si, aby se i jejich strana zapojila do jednotného šiku, který by byl vůči Henleinově německé menšině určujícím činitelem. Nicméně Jiří Stříbrný měl ve straně silnou pozici a zejména vliv na Karla Kramáře. Neměl důvod se lehce vzdát a ze strany jako z politického života úplně odejít. Rozkol uvnitř Národního sjednocení prohlubovala také národnědemokratická nespokojenost se Stříbrného radikalizací – především v jeho ligistické části Mladého Národního sjednocení (MNSj).

Důležitým krokem ve Stříbrného snaze o ovládnutí Národního sjednocení se stal 1. červen 1936. Tehdy svolal do Káraného poradu svých nejbližších (patnácti) spolupracovníků. Během jednání svým věrným doporučil, aby se členové národní ligy snažili obsazovat čelná místa v nových výborech NSj.⁴³⁷ Ligisticky obsazené výbory měly následně usilovat o svolání nového (valného) sjezdu strany a tam Národní sjednocení zcela ovládnout. Během rychlého vzniku Národní Sjednocení se na ustavující, respektive valný sjezd, trochu pozapomnělo. Před volbami se to dvojici Hodáč – Stříbrný nehodilo, protože si přáli mít nad vším kontrolu a povolební situace byla hodně neuspořádaná. V druhé polovině roku 1935 se uvažovalo o vypsání sjezdu na Velikonoce roku 1936. Během zimy 1935 – 1936 se tento záměr formálně odsunul na Svatodušní svátky, ale představovalo to termín opět fiktivní. Ve straně panovala příliš velká nejednota. V případě, že by se nepodařilo Stříbrnému a spol. ovládnout sjezd a získat většinu, měli se jeho stoupenci uchýlit k opoziční taktice a žádat přerušování jakýchkoliv styků se socialisty. Tento požadavek se měl vztahovat jak na politiku vládní, tak činnost parlamentní a také i na běžnou lokální politiku. Podle Stříbrného tvrzení měli koalici se socialisty podporovat

436 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I, Důvěrná zpráva z 17. října 1936. srov. NA, PP 1931–1940, P85/55/I, Důvěrná zpráva z 17. října 1936. srov. PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha: Práh, 1999. s. 185.

437 VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný: portrét politika*. Brno: Matice moravská, 2003. s. 207.

Kramář s Hodáčem a v Praze vlivný náměstek primátora Štůla. Další taktika Stříbrného měla průhledné a očekávané rysy. Snažil se očerňovat svého rivala Hodáče a prohlubovat Kramářovu nevráživost vůči němu. Stříbrný si stěžoval, že jeho konkurent nedodržel dohody o financování hnutí. Otázku financování Kramář Hodáčovi zazlival a Stříbrný se snažil tento konflikt ještě více prohloubit. Stávající problémy financování nebyly pouze Hodáčova vina. Sponzoři NSj jednoduše neměli zájem podporovat projekt, který absolutně propadl a projevoval naprostou rozklíženost. Neměli k tomu žádný důvod. Ve svých předvolebních projevech se za úspěch Národního sjednocení zaručovali oba dva – jak Hodáč, tak Stříbrný. Před svými spolupracovníky se Jiří Stříbrný zmínil, že se neměl spojovat s národní demokracií, ale s agrárníky, protože radikální křídlo národní demokracie by získal tak jako tak. Navíc by mohl u agrárníků rozšířit svůj vliv na venkov, kde Národní liga postrádala kořeny.⁴³⁸

Abychom pochopili podstatu toho, kde a jakým způsobem se odehrával boj o Národní sjednocení, musíme se vrátit zpět do roku 1935. Již na jeho začátku měl mít F. X. Hodáč obavy z případného úspěchu Národního sjednocení, na kterém by mohl více získat Jiří Stříbrný než on.⁴³⁹ Rychlost, s jakou Jiří Stříbrný rozpustil Národní ligu a přinutil opatrnou národní demokracii k sjednocení, vyvolávala patřičné obavy. F. X. Hodáč se snažil svoji pozici budovat uvnitř Mladého Národního sjednocení. Programové ideje mladých vycházely z jím vypracovaných *Deseti úkolů*.⁴⁴⁰ Nacionální program Mladého Národního sjednocení doplňoval požadavek na rozpuštění komunistické strany. Právě nacionalismus byl u mladých vybičován do nebyvalých výšin. Představoval jeden z předpokladů úspěšného Národního sjednocení, které mělo představovat důležitou roli nejen na politické scéně, ale i ve státě a společnosti. To s sebou neslo i nutný radikalismus, který se málokdy podřizuje a lehce se vymyká. Pokud byla ve dvacátých letech Klímova a Rašínova mládež nacionální a radikální, tak u Mladého Národního sjednocení to platilo dvojnásobně.

Oproti dvacátým letům představovalo novum vznik Šedé legie. Ta vznikla z třicetičlenného pořadatelského sboru. Jeho činnost spočívala v dohlížení na klidný průběh schůzí, protože o nepokoje a šarvátky s pokřikujícími stoupenci ostatních stran přílišná nouze nebyla (zejména s komunisty). Pořadatelský sbor se pod vedením náčelníka Antonína Nemravy osvědčil. Díky tomu mu byl v listopadu 1935 propůjčen název Šedá legie. Současně s tím mohla navýšit počet svých členů (cca 200 v dubnu 1936, reálně spíše méně pozn. autora).⁴⁴¹ Společně s těmito fakty

438 PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha: Práh, 1999. s. 185.

439 NA, PP, 1931–1930, P85/55–62, č. j. 3531pr. ai 35., Hlášení podáno 12. února 1935.

440 HODÁČ, František Xaver. *Deset úkolů Národního sjednocení: z přednášky Dr. Frant. Hodáče v politické škole Národního sjednocení*. Praha: Národní vydavatelská společnost, 1935.

441 NA, PP, 1931–1940, P85/55, č. j. 9752 pr., Hlášení o Šedé legii podané 22. dubna 1936.

uvádělo policejní hlášení cestu ligistů Antonína Hübschmanna a Karla Wenera do Německa, kde se konalo na konci března 1936 referendum. Oba měli studovat činnost SA. Tato zkušenost se nicméně do Šedé legie, která představovala složku podřízenou Mladému národnímu sjednocení, příliš nepromítla. Klíčový vliv si udržoval její starosta a zároveň říšský náčelník MNSj v jedné osobě Jaromír Lukavský. Příslušníci šedých košil měli dvakrát týdně cvičit, praktikovat předvojenskou výchovu a vstupovat do střeleckých jednot. Ačkoliv je například *Rudé právo* obvinilo z ozbrojování obušky, šedé košile žádnou takovou výzbroj nedostávaly.⁴⁴² Šedá legie označovaná plukem se dělila na tři oddíly po dvou četách. Kroj Šedé legie sestával z šedé košile a modré lodičky s prýmký ve státních barvách. Od ostatních krojů Mladého Národního sjednocení se odlišovaly modrými nárameníky. Sídlo Šedé legie se nacházelo na Václavském náměstí v paláci Národ. Členem se mohl stát příslušník Národního sjednocení, nebo MNSj ve věku od 18 do 45 let. Jaromír Lukavský pojímal Šedou legii především jako pořadatelský sbor, o čemž informoval i případné uchazeče.⁴⁴³

V projevech předních představitelů Mladého Národního sjednocení se opakovaly dva motivy – boj proti Henleinovi a bolševismu. Právě v tomto bychom, společně s pořadatelskou službou, měli hledat smysl Šedé legie. Uvažovat v rovně polovojenské jednotky dle vzoru SA, která by mohla v síle dvou stovek mužů svrhnout vládnoucí režim, je naprosto iluzorní. Stanovy této vyhraněně nacionální organizace obsahovaly zákaz přijímání neslovanských uchazečů, kdy oba rodiče nebyli Slované.⁴⁴⁴ Výjimku tvořily jednotlivé případy. Ty měly být posuzovány individuálně. V Československé národní demokracii se nacházel latentní antisemitismus vždy (to ostatně ve většině společnosti tehdejší ČSR). Vyznání bylo ve straně považováno za věc výlučně soukromou. Židovské problematice se oficiální orgány strany raději vyhýbaly. Mladé Národní sjednocení a s ním i Šedá legie si mohly dovolit postoje vyhraněnější. V MNSj se v dubnu objevily a prodávaly nálepky s textem: „*Nekupujte u židů.*“ Podstata kritiky českých Židů vycházela z některých stereotypů (především co se týče peněz) a rozšířeného přesvědčení, že nepracují pro blaho a jednotu republiky. Čeští Židé často mluvili německy a již jen z toho se mohlo zdát, že mají blíže k německé menšině, než k národu českému. Kritika mladých vycházela u většiny členů z hledisek nacionálních, nikoliv rasistických – xenofobních. Další nežádoucí skupinu pro Mladé Národní sjednocení představo-

442 *Rudé právo* 4. června 1936. srov. NA, PP 1931–1940, P85/55, č. j. 14835 pr., Policejní šetření podané 18. června 1936.

443 NA, F. X. Hodáč, karton č. 192, Národní sdružení odborové 1936, Dopis říšského náčelníka z 24. července 1936.

444 Tato instrukce vyšla rozkazem vedením kraje Praha A. Ve stanovách Šedé legie se nenacházela. NA, PP 1931–1940, P85/55–62, č. j. 8533 pr. ai 36, Hlášení o Šedé legii podané 8. dubna 1936. srov. NA, PP 1931–1940, P85/55, Stanovy Šedé legie.

vali zednáři. Vypjatější forma útoků patřila po většinou k jedincům s fašistickou, frontistickou nebo případně ligistickou minulostí.

Říšský náčelník Mladého Národního sjednocení Jaromír Lukavský patřil ke spojencům F. X. Hodáče. Ten mu svědčil v roce 1934 na svatbě. Největší organizaci Mladého Národního sjednocení představoval Pražský kraj, který se dělil na dva kraje A a B. Právě soupeření těchto krajů vystupňovalo již tak rozdělenou situaci uvnitř Národního sjednocení. Lukavský měl rozhodující vliv na kraj Praha A, kde zastával náčelnickou funkci Jaroslav Klíma. Další Lukavského mocenskou složku v mládeži představoval pořadatelský sbor Šedé legie. Kraji Praha B vládl „železný náčelník“ Antonín Hübschmann. Protektorem a zvoleným poslancem tohoto kraje se stal Jiří Stříbrný (po rezignaci na poslanecký mandát oficiálně jeho místo převzal Karel Kut), který si zde vytvářel mocenskou základnu. Hübschmannův kraj se stal díky počtu členů jednou z nejsilnějších organizačních složek v zemi. Později se ligistům podařilo pod svůj vliv získat i další organizaci – Studentské Národní sjednocení.

Ještě před červnovou schůzkou u Jiřího Stříbrného začal v Mladém Národním sjednocení rozkladnou činnost Antonín Hübschmann. Ten si 11. května 1936 založil podle vzoru Prahy A svoji vlastní Šedou legii pro Prahu B. Na to reagovali členové (důstojníci) Šedé legie zásadně odmítavě. Na svém srazu Hübschmannovo jednání tvrdě odsoudili a v rezoluci požádali říšské vedení MNSj o rozpuštění pořadatelského sboru pro Prahu.⁴⁴⁵ V případě neuposlechnutí požadovali Hübschmannovo vyloučení. Ten tyto požadavky odmítl a mezi ním a Antonínem Nemravou se rychle rozhořel konflikt. Za Hübschmanna se postavil protektor Prahy B Karel Kut a ligistický redaktor Karel Werner. Antonín Nemrava a jeho Šedá legie se dostala v polovině května do ostrého sporu s Karlem Wernerem a jeho redakcí v *Poledním listě*. Ta také redigovala periodikum MNSj *Polnice volá*. Redakce *Poledního listu* neuveřejnila (hlídku) schůzi v Suchdole. Pořadatelský sbor se tam nedostavil a schůze skončila nehezkou rvačkou s komunisty. Šedá legie striktně používala ve vztahu k této události termín „masakr“.

Ve dnech 20. a 21. června zasedala Říšská rada krajů Mladého Národního sjednocení.⁴⁴⁶ Jaromír Lukavský přede všemi odsoudil rozkolnickou činnost Antonína Hübschmanna a odmítnul jím vytvářené rozbroje. Lukavský dále také řekl jednu důležitou větu, která znamenala vzkaz ústřednímu vedení Národního sjednocení, kde se začalo ukazovat, že má Jiří Stříbrný navrch: „*Spolupráce se starými pány – prohlásil řečník – vážne, a proto budeme muset zatím pracovati na vlastní pěst.*“ Dělení MNSj jako celé strany se začalo projevovat i v individuálně poskytnutých subvencích. Hodáč s Knebortem ochotně poskytli příspěvek pro tábor mladých, kdežto

445 NA, PP, 1931–1940, P85/55–62, č. j. 12242 pr. Ai 36, Důvěrná zpráva z 18. května 1936.

446 NA, PP, 1931–1940, P85/55, č. j. 15377 pr. ai 36, Říšská rada krajů Mladého nár. sjednocení dne 20. a 21. 6. 1936.

ostatní oslovení, především ligisté, odmítli. Lukavský ve svém kritickém exposé ještě zmínil i špatnou spolupráci s *Poledním listem*. Přítomný Hübschmann reagoval tím, že znemožní-li se mu jeho práce, odejde a bude svoji radikální politiku provozovat jinde. Jelikož patřil do Stříbrného frakce ve straně, tak říšskému vedení Mladého Národního sjednocení vytkl přísluhování vedoucím činitelům ve straně (narážel tím na Hodáče).

Po letních prázdninách, kdy oba znepřátelené tábory proti sobě zřetelně stály a bylo jasné, kdo koho reprezentuje, se začal zdánlivě objevovat v Mladém Národním sjednocení směr třetí. Mezi mladými se začala hojně rozšiřovat tzv. *modrá revue* s podpisem Akčního výboru mládeže. Šlo o letáky na modrém podkladu, které se kriticky vymezovaly vůči „starým pánům ve straně“ a říšskému vedení MNSj. Propagované názory opatrně souzněly s těmi ligistickými. Důvěrná zpráva předaná policejnímu prezidiu označovala za původce této akce ligistického poslance Antonína Chmelíka.⁴⁴⁷ Zároveň bylo upozorněno na ligistické ambice rozštěpit stranu. Sám Chmelík se nacházel v opozici vůči stranickému vedení. Příčina pramenila v jeho nenaplněných ambicích a stále osobní nespokojenosti.

Oba znepřátelené směry mladých proti sobě brzy začaly vystupovat a potírat se. Nebylo náhodou, že se na schůzích Hübschmannovy frakce objevovali především ligističtí řečníci a na schůzích Lukavského směru spíše řečníci národnědemokratičtí (Hodáčova křídla). Vzájemný spor mezi nimi vygradoval v polovině října (17.–18.) dvoudenním zasedáním Říšské rady krajských náčelníků. Během něj Jaromír Lukavský na svoji osobu fakticky přebral veškerou moc nad Mladým Národním sjednocením.⁴⁴⁸ Krajský náčelník kraje Praha B Antonín Hübschmann byl na šest měsíců podmíněčně suspendován ze své funkce pro hrubé porušení organizační kázně. Spolu s ním se šestiměsíční pozastavení funkce týkalo i redaktora Karla Wernera, který vykonával funkci v předsednictvu Mladého Národního sjednocení. Oba se nesměli po uvedenou dobu účastnit srazů MNSj, nebo činit jakékoliv veřejné projevy z titulů svých funkcí. V případě neuposlechnutí jim hrozilo okamžité zbavení funkcí – tzn. vyloučení. Říšská rada krajů vybavila svého náčelníka Jaromíra Lukavského plnou mocí. Fakticky tak mohl samostatně rozhodovat o všech záležitostech Mladého Národního sjednocení. Ten za účelem oslabení ligistické opozice nechal takticky změnit stávající dělení pražských krajů. Stávající vedení obou krajů Praha A a Praha B bylo formálně rozpuštěno. Pokud by se Hübschmann teoreticky po svém trestu domáhal zpátky své funkce, tak mu nemohla být ani navrácena. Nově vznikly v Praze kraje tři i se jmenovanými náčelníky: Velká Praha (Jaroslav Borkovec), Praha A – venkov (Jiří Krupička) a Praha B – venkov (Jan Makarius). Hübschmannovu ligistickému křídlu zbývala jediná varianta, pokud

447 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I, Důvěrná zpráva ze 17. října 1936.

448 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I, č. j. 374/36 org. – dův., Rezoluce Pořadatelský sbor Mladého Národního Sjednocení – Šedá legie Hlavní stan z 18. října 1936.

nechtělo kapitulovat a odejít – odmítnout závěry krajské rady a říšského náčelníka Jaromíra Lukavského.

Všechny důvody suspendace Antonína Hübschmanna prezentoval o dva dny později Jaroslav Borkovec na zasedání náčelníků Šedé legie a členů MNSj: *„(Hübschmann)...vyvolával stále rozpory a zmatek mezi funkcionáři a členstvem, neuznával rozkazy říšského vedení, kterým se též nechtěl podrobiti, zakazoval členstvu účast na srazech konaných krajem Praha A a poškozoval nepravdivými zprávami hnutí. Dále nabádal náčelníka tábora v Čáslavi, aby odmítal politickou linii Dr. Hodáč a připustil, aby v průvodě šedých košil při manifestaci v Čáslavi šel člen vedení, o němž dobře věděl, že jest několikrátě trestaným lupičem pokladen. Redaktor Werner dopustil se pak porušení kázně tím, že na srazu náčelníka kraje Praha B...prohlásil, že vypracoval plán na svržení vedení MNS...kromě toho se mu klade za vinu, že vynášel důvěrné záležitosti z říšského vedení a dodával je nepřátelským politickým stranám, že nabádal funkcionáře a členstvo k neposlušnosti vůči říšskému vedení...“*⁴⁴⁹ Obvinění padlo značné množství, ale minimálně v Hübschmannově případě měla reálný základ. Když vezmeme v potaz schůzku u Stříbrného z prvního června, kde padly pokyny směřující k ovládnutí strany, tak zřetelně vidíme, že druhá frakce mocensky zasáhla vůči první, která se snažila ovládnout celou politickou stranu (i s mládeží). Lukavský se ve svém postupu dopustil riskantního, vážného a krajně autoritativního kroku, když veškeré vedení v Mladém Národním sjednocení svrhnul na svoji osobu. To chtěla v konečném důsledku učinit také ligistická část, ale ta se držela původních propozic. Ligisté chtěli uchopit moc až na stranickém sjezdu, který měli vyvolat neustálými nepokoji.

Karlu Wernerovi se vyčítalo separátní jednání, kdy měl okolo své osoby soustřeďovat náčelníky MNSj s ligistickou minulostí. Spolu s nimi měl vyvíjet samostatnou činnost. Důvěrná zpráva, která se dostala na stůl policejnímu prezidentu, uváděla, že Karel Werner otevřeně uvažoval o odtržení ligistické mládeže od Národního sjednocení.⁴⁵⁰ Werner měl v podobných intencích působit i na Jaromíra Lukavského, ale ten ho měl odmítnout. Hübschmannovi s Wernerovem oponenti také vytýkali levicovější charakter – tzv. nacionální bolševismus. Zajímavá a důležitá byla kritika jejich ligistického záporného poměru vůči židům. Národní demokraté a jejich mládež patřili v tomto směru názorově k liberálním. Trochu paradoxní, a snad i kuriózní, ovšem bylo, když na svých schůzích řečníci Lukavského směru vyhlášovali nesmiřitelný boj židům a mysleli tím své ligistické odpůrce ve vedení Národního sjednocení a jeho mládeži. Termín „žid“ a boj proti nim vycházel z pejorativní podstaty, nikoliv z xenofobní.

449 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I., č. j. 22792/pres., Hlášení Mladé Národní Sjednocení podané 26. října 1936.

450 NA, Prezidium zemského úřadu (PZÚ), karton č. 763, složka 207–763–5, sign. 8/1/68/59, Důvěrná zpráva ze 4. prosince 1936.

Suspendovaný Hübschmann s Wernerem reagovali dopisem adresovaným říšskému náčelníku Mladého Národního sjednocení Lukavskému.⁴⁵¹ Dopis zároveň předali k dispozici redakci národně socialistického *Českého slova*. Ligisté obvinili mládežnické periodikum *Polnice volá* z toho, že dělá reklamu F. X. Hodáčovi. Ten v ní měl podle nich praktikovat cenzuru. Karel Werner navíc obvinil vedení MNSJ z financování židy a českými Němci. V pozůstalosti F. X. Hodáče se nachází koncept prohlášení (projevu), který reagoval na výše uvedené události v mládeži Národního sjednocení.⁴⁵² Hodáč společně s říšskou radou krajů schválil Lukavského postup s okamžitou právní účinností. Dále společně žádali změnu všech opatření, které užší předsednictvo NSJ provedlo vůči Lukavského Mladému Národnímu sjednocení. Argumentovali tím, že se mělo jednat o nedemokratický postup, který neschválilo širší předsednictvo strany.

Spor mezi mladými na sebe strhával většinu pozornosti. Boj uvnitř politické strany nebyl tak viditelný, ale obě strany o jeho nevyhnutelnosti věděly od samého počátku Národního sjednocení. F. X. Hodáč měl dobrý poměr s Národním sdružením, a tak nebylo překvapivé, když jej ústřední výbor Národního sdružení informoval o schůzce se zástupci Národního sjednocení (V. Horák, F. Ježek, F. Matoušek a J. Stříbrný). Odborářům byl předán předsedou strany Kramářem vydaný zákaz mluvit o Hodáčovi na krajském zářijovém manifestačním sjezdu v Moravské Ostravě.⁴⁵³ Jak již bylo zmíněno, ligisté jako Antonín Hübschmann zakazovali na výjezdech do místních organizací mluvit o F. X. Hodáčovi. Nešlo tedy o činnost ojedinělou. Stříbrného důvěrník František Schwarz se dlouhodobě soustředil na zvyšování nevraživosti Karla Kramáře vůči F. X. Hodáčovi. Získat Kramáře na svoji stranu znamenalo viditelnou, byť spíše formální výhodu. V říjnu, po Lukavského autoritativním převratu, vyzval František Schwarz velmi servilním dopisem předsedu strany, aby všechny rozvraceče z vedení Mladého Národního sjednocení ze strany vyloučil.⁴⁵⁴ Apeloval na Kramářovu autoritu, ego a žádal jej, aby Hodáče vyloučil a ze strany: *„Dovoluji si Vás, pane předsedo, upozorniti, že tyto dni /již jen dni!/ jsou poslední, kdy možno Národní sjednocení ještě zachrániti. Pravím doslova zachrániti, neboť jinak za krátko se úplně rozpadne. Zachrániti je může jen rázný čin, po kterém tak dlouho marně volám. Vaše zdraví nedovoluje, abyste se nyní účastnil nějakých schůzí, to by byla sebevražda...Proto troám, jest jediné východisko: abyste napsal prostě Dr. Hodáčovi list, který by byl ihned otištěn, v němž byste se dovolal své odpovědnosti za dílo, které jste vytvořil a za své moci vůdce hnutí byste postavil Dr. Hodáče mimo řady Národního sjednocení. Další opatření byste již mohl ponechati předsednictvu a svým*

451 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I., č. j. 22537 pr., Hlášení o Mladém Národním sjednocení podané dne 2. listopadu 1936.

452 NA, F. X. Hodáč, karton č. 178, Materiály NS 1934–35, Rukopisné poznámky psané perem.

453 Tamtéž, Dopis Ústředního sekretariátu Národního sdružení z 10. září 1936.

454 ANM, Karel Kramář, karton č. 49, Korespondence s Františkem Schwarzem, Dopis z 20. října 1936.

zástupcům, protože k tomu by již nebylo třeba Vaší autority a tedy také Vaší přítomnosti.“ Schwarz ve svém dopise žádal Kramáře, aby autoritativně vyhodil Hodáče ze strany a přitom se jim nepletl do vedení strany (užšího předsednictva), kde měl směr Jiřího Stříbrného většinu. Karel Kramář prozatím Schwarzovým žádostem a intrikám odolal.

5.4 Spory o vylučování

Dění uvnitř Mladého Národního sjednocení vyvolalo prudkou reakci ve vedení Národního sjednocení. Forma počínání Jaromíra Lukavského se nezdála vhodnou ani národně demokratickým straníkům. Ti často lpěli na demokratických pořádcích. Frakce Jiřího Stříbrného tak získala v ústředním vedení strany znatelné navrch. Ještě před formální schůzí Ústředního výkonného výboru NSj, který zasedal 15. listopadu, se sešlo předsednictvo Národního sjednocení⁴⁵⁵. Schůzi řídil Jiří Stříbrný z pověření Karla Kramáře. Předsednictvo přijalo názor, že rada krajských náčelníků společně s říšským vedením Mladého Národního sjednocení jednala proti organizačním směrnicím MNSj. Zejména odmítali zavedení vůdcovského principu, které považovali za hrubé porušení demokracie. S tímto účelovým tvrzením souhlasil i Karel Kramář. Jen připomeňme, že termín vůdce (často titulovaní jak Hodáč, tak Stříbrný) patřilo od založení Národního sjednocení k nejméně používaným slovům zejména v mládeži. Předsednictvo NSj zrušilo rozhodnutí říšského vedení Mladého Národního sjednocení z poloviny října. Odmítlo diktaturu říšského náčelníka a všechna rozhodnutí, která byla učiněna. Tím pádem se mohli Antonín Hübschmann a Karel Werner opět ujmout svých funkcí, které jim byly pozastaveny. Říšskému vedení MNSj byla uložena osmidenní lhůta, aby uposlechlo a provedlo požadované příkazy. Padla formální pohrůžka, že v případě odmítnutí bude říšské vedení MNSj rozpuštěno. Jiří Stříbrný a jeho ligisté s touto variantou již počítali, protože podnikli kroky k vytvoření přípravného výboru, který by převzal vedení nad Mladým Národním sjednocením do konání nového sjezdu.

19. listopadu 1936 se konala v Kramářově pražské vile schůze předsednictva Národního sjednocení.⁴⁵⁶ Záměrem bylo urovnat spory uvnitř Mladého Národního sjednocení a vyřešit poměr této složky ke straně. Smírné urovnání sporů, kde by obě znesvářené strany učinily kompromisy, se nekonalo. Je otázkou, jestli o tuto variantu vůbec někdo kromě Karla Kramáře a straníků stojících mimo dění stál. Předsednictvo Národního sjednocení rozhodlo s okamžitou platností o rozpuštění vedení Mladého Národního sjednocení, prozatím na přechodnou dobu. Správu nad MNSj převzala komise složená ze třinácti straníků. Ti měli vypracovat návrh

455 PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha: Práh, 1999. s. 191.

456 NA, PZÚ, karton č. 763, složka 207–763–5, sign. 8/1/68/59, Důvěrná zpráva ze 4. prosince 1936.

změny v organizačním řádu, který by více vyhovoval potřebám jednoty strany. Šlo tedy o vypracování návrhu, který by více podřídil rozbouřenou a samostatnou mládež mateřské politické straně. Členové Národního sjednocení a její mládeže byli vyzoomění o přijatých závěrech oběžníkem *Korespondence Národního Sjednocení*.

Jaromír Lukavský svolal již na 21. listopad do sekretariátu v paláci Národ schůzi říšského vedení Mladého Národního sjednocení. Té se účastnil i Antonín Hübschmann. Lukavský rázně odmítl závěry předsednictva Národního sjednocení, zejména Františkem Schwarzem prosazenou třináctičlennou správu nad Mladým národním sjednocením.⁴⁵⁷ Ta se sestávala povětšinou z ligistů, mezi kterými figurovali i Hübschmann, Kut a Werner. Bez svého vědomí se v ní měl oficiálně nacházet i Jaromír Lukavský. Spor dvou znesvářených lídrů na schůzi vygradoval záhy. Po úvodním výkladu říšského předsedy odmítl Antonín Hübschmann maření své práce. Hájl se tím, že se měl starat pouze o to, aby mládežnické hnutí rostlo. Mladé Národní sjednocení se dlouhodobě snažilo o určitou formu navazování styků a společného postupu s jejími protějšky z jiných občanských stran – lidovci, agrárníky a fašisty. Problém tkvěl v tom, že Hübschmann se spojoval s tzv. opozičními fašisty, které dokonce jmenoval za funkcionáře MNSj. Ti zastávali protistátní názory, často s násilnými výstupy. Po vykázání Hübschmanna ze schůze Lukavský před přítomnými členy prohlásil, že se vedení strany dostalo do rukou ligistů a Karel Kramář zakázal svým důvěrníkům veškerou práci pro stranu, dokud v ní budou trvat nepokoje.⁴⁵⁸ Dále uvedl, že tohoto příkazu neuposlechl František Ježek, který se měl stýkat s ligisty pouze „na oko“ a o všem měl informovat Kramáře. Jaromír Lukavský odmítl příkazy předsednictva Národního sjednocení, které jemu a jeho stoupcům zakázalo konání srazů podle nově rozděleného krajského klíče v Praze. Předseda MNSj tvrdil, že vůdce strany plně schválil postup členů bývalého kraje Praha A – tedy jejich postup. Na to se do schůze nečekaně dostavil poslanec Karel Kut a strhla se opět velmi prudká debata. Kut, jako všichni ligističtí opONENTI, mohl dobře využívat proti Lukavskému jeho autoritativní kroky a obviňovat ho, že se chystá se svojí frakcí vystoupit ze strany. V podobném duchu vystupovali ligisté také vůči F. X. Hodáčovi. Na to Jaromír Lukavský připomněl Karlu Kutovi, že se více než o věci mládeže staral o poslanecké požitky. Následně mu dokladoval, že pokud se někdy stal konflikt s policií, tak ho vždy měl na svědomí Hübschmannův ligistický kraj Praha B. Po skončení schůze se trojice předáků MNSj vydala o všem referovat Karla Kramáře do jeho vily.

Vedením strany zakázaný sraz krajů Velká Praha a Praha A – venkov se konal i za účasti několika členů z bývalého Hübschmannova kraje. Náčelník Velké Prahy Jaroslav Borkovec všem oficiálně sdělil, že se Mladé Národní sjednocení rozdělilo

457 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I., Důvěrná zpráva z 23. listopadu 1936 o schůzi dočasného vedení MNSj v paláci Národ konané 21. listopadu.

458 Tamtéž, Důvěrná zpráva z 22. listopadu 1936 o srazu říšské rady náčelníků MNSj v paláci Národ konané 21. listopadu.

a přečetl rezoluci adresovanou ústřednímu vedení strany. V ní odmítl vedením strany prováděnou politiku a fakticky vypověděl jakoukoliv poslušnost.⁴⁵⁹

O pár dní později, prvního prosince 1936, se za předsednictví Jiřího Stříbrného opět sešlo užší ústřední vedení Národního sjednocení. Schůzka se konala v paláci Národ a reagovala na odbojné dění uvnitř MNSJ. Říšským náčelníkem Mladého Národního sjednocení se z pověření ÚV Národního sjednocení stal poslanec Karel Kut a jeho místonáčelníkem Antonín Hübschmann. Kroky učiněné Jaromírem Lukavským byly brány jako neplatné a ligistická část opět trvala na starém dvoukrajovém dělení Prahy u své mládeže. Užší předsednictvo Národního sjednocení zároveň zaštitilo své závěry souhlasem Karla Kramáře. Nově ustanovené vedení Mladého Národního sjednocení zůstalo v paláci Národ. Lukavského směr MNSJ si zřídil svůj sekretariát ve velmi blízké pasáži Národní politiky.

Následujícího dne, 2. prosince 1936, svolalo bývalé vedení kraje Praha A důvěrnou schůzi funkcionářů MNSJ do restaurace Měšťanská beseda na Praze II. Účastnilo se jí 360 osob za předsednictví Jaromíra Lukavského.⁴⁶⁰ Ten za (odvolané) vedení Mladého Národního sjednocení prohlásil, že si nikým nenechá nic diktovat a uvedl, že nepřijal funkci ve správní komisi, protože by to znamenalo porušení disciplíny v hnutí. Naopak obvinil ligistický Hübschmannův směr, že se neřídil usneseními vydanými říšskou radou. Jaromír Lukavský následně deklaroval, že se jako zvolený říšský náčelník úplně podrobil vůdci strany Kramářovi. Zároveň s tím přiznal, že neuposlechl příkazy užšího vedení strany, kterému předsedal místopředseda strany Jiří Stříbrný. Svůj postup odůvodnil valným (sjednocovacím) sjezdem, kde byl řádně zvolen a dodal: „*Měli jsme jen dvě cesty na vybranou, totiž buď podrobili se užšímu vedení, které nám náležitě ani nevyložilo co s námi vlastně zamýšlí, nebo být vedoucími ve straně a nečinně přihlížeti k tomu, jak je členstvo klamáno. Nemůžeme voliti ani jednu, ani druhou z těchto cest, nýbrž naší povinností jest setrvatí boji za to, co bylo ustaveno dne 3. března 1935... Vedení strany ukázalo, že je neschopné a právě proto jest strana ve velkém nebezpečí rozpadnutí... Do vedení starých se nemísíme a mísiti nebudeme, ale také nestrpíme, aby se oni mísili do našich věcí. Dosavadního šarlatánství máme dost a bijeme se jen za pravdu a za naše práva mladých... proto osobicky musí dolů a z toho důvodu, chlapci, musíte se postaratí o to, aby ti lidé, kteří mezi námi působí rozkol zmizeli.*“ Na schůzi promluvil a vyjádřilo podporu i několik národně demokratických poslanců. Karel Domin uvedl přesvědčení, že Karel Kramář nebyl o skutečném stavu věcí objektivně informován, a tím pádem vznikl prostor pro postup užšího vedení strany, které ovládali ligisté. Ve stejném duchu promluvil Vilém Knebort a Jan Sedláček, kteří vyzývali k jednotě a pevnosti. Ladislav Rašín oznámil, že minulý den vystoupil na schůzi užšího předsednictva strany.

459 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I., Důvěrná zpráva z 27. listopadu 1936 o pracovním srazu MNSJ v paláci Národ konané 26. listopadu.

460 NA, PZÚ, karton č. 763, složka 207–763–5, sign. 8/1/68/59, Důvěrná zpráva ze 4. prosince 1936.

Na ní v podstatě obvinil ligisty, že zneužili Karla Kramáře: *„Jako člen předsednictva strany Vám zde oznamuji, že jsem první, který neschvaluje to, co učinil včera užší výbor strany, který ustanovil říšským náčelníkem M.N.S. poslance Karla Kuta, místonáčelníkem Dr. Hübschmanna, jednatelem Makariuse...neboť v něm zasedala většina příslušníků Národní Ligy a tito to byli, kteří ihned důvěrnou korespondencí uvědomovali příslušníky strany o suspensi vedení v M.N.S. Já sám se bouřím proti těmto funkcionářům. Nechci nikomu křivditi, a raději ukřivdím sobě a Vám, musím-li tak učiniti, než těm ctihodným kmetům, kteří nám stojí v čele...Stalo se, že i já jsem byl takovým suspendovaným funkcionářem, jako je dnes Dr. Lukavský a také jsem nevzal suspensi na vědomí, bojoval jsem dále a vyhráli jsme právě my, kteří jsme tehdy za Drem. Lukavským stáli. Za novým říšským vedením M.N.S. nebude mládež státi a proto také nebude mít úspěchu. Měli jsme velkou víru ve slova Dra. Kramáře a nikdy by nás nenapadlo, že by byl schopen udělati to, co nám jest předkládáno jako jeho vůle. Nyní jsme se ale přesvědčili, že byl prostě donucen ‚ctihodnými pracanty‘, kteří mají strach o příjem, který jim plyne z jejich postavení v předsednictvu. Já nejsem řečníkem, jako kolega poslanec Schwarz, ale za to jsem člověk, který má srdce, ve všem s Vámi cítí a bude v předsednictvu strany vždy státi za Vašimi požadavky.“*⁴⁶¹ Na závěr schůze promluvil Jaroslav Borkovec a povzbudil členy před ligistickou agitací, která se zaštiťovala souhlasem (podpisem) Karla Kramáře. Podle Borkovce měl být vůdce strany jednoduše zmanipulován.

Nabízí se otázka, co se vlastně stalo s národními demokraty ve vedení strany, když nezabránili suspendaci jejich části MNSj. Odpověď je více rozvrstvena. Autoritativní kroky Jaromíra Lukavského starší členy národní demokracie, kteří lpěli na demokratismu, nemile překvapily a odmítali je. Mezi ně patřil například Vojtěch Horák nebo František Ježek. Ten zatím vyčkával a otevřeně nevystupoval. Jiní národní deokraté nevycházeli dobře s F. X. Hodáčem a považovali právě jeho za největšího nepřítele strany. Další straníky jednoduše přesvědčil ligistický směr, který měl velký vliv na Kramáře. Nově se tak mezi největší kritiky F. X. Hodáče z řad národních demokratů zařadili senátoři Josef Matoušek a Josef Havlín. Vůči ligistickému směru se k F. X. Hodáčovi začali přidávat paradoxně jeho bývalí opONENTI ze skupiny Národní myšlenky a několik nových poslanců. Nicméně ústřední vedení Národního sjednocení ovládala ligistická skupina Jiřího Stříbrného. Z hlediska národní demokracie a jejich představitelů se ukázala důležitou schůze říšského vedení MNSj konaná 7. prosince 1936 v restauraci Axa. Jednalo se o schůzi MNSj směru Jaromíra Lukavského, které se zúčastnili také poslanci Ladislav Rašín, František Schwarz a generální tajemník Vojtěch Horák. Předseda mladých Jaromíra Lukavský nejprve prohlásil očekávané – bude stát i nadále proti starým (myšleno směr Stříbrného) a důsledně trvat na suspendaci Hübschmanna s Wer-

461 NA, PZÚ, karton č. 763, složka 207–763–5, sign. 8/1/68/59, Důvěrná zpráva ze 4. prosince 1936.

nerem.⁴⁶² Ve své řeči se vrátil k ustavujícímu sjezdu konaném v březnu 1935, kdy oni dva a ani Karel Kut neměli být řádně zvoleni, a proto nabídl konání nového valného sjezdu Mladého Národního sjednocení. Po tomto úvodním prohlášení, snad i trochu pro forma, přišel Jaromír Lukavský s přímým obviněním ligistů: generálního tajemníka Hýbla, Schwarze, Wernera a Hübschmanna obžaloval z vydávání a rozšiřování *modré korespondence*. Ta vyzývala k rozvratné činnosti v mládeži, jako v podstatě v celém hnutí. Svá tvrzení podepřel důkazným materiálem a prohlásil, že bude požadovat vyloučení také přítomného poslance Františka Schwarze. Ten reagoval pouze sprostými invektivami a Vojtěch Horák ho raději vyvedl ze sálu. Právě u Horáka a dalších národních demokratů se díky této schůzi podařilo Jaromíru Lukavskému obhájit a legitimizovat svůj postup. I v problematice méně orientovaným, nebo váhajícím muselo být v tuto chvíli jasné, že se Národní sjednocení štěpí a bude nutné se k jednomu ze soupeřících směrů přidat.

Lukavského skupina se soustředila na ovládnutí jednotlivých táborů MNSj, kde zaváděla tříčlenná vedoucí direktoria. Na 12. a 13. prosince již byl naplánován sraz všech náčelníků krajů s tím, že se uskuteční nové volby do celého vedení MNSj. Na tomto srazu zasedala organizační komise Mladého Národního sjednocení, která navrhla nový organizační řád. Předložené návrhy vyznívaly velmi bojovně a předpokládaly rozštěpení politické strany Národního sjednocení. Podle navrženého mělo být Mladé Národní sjednocení stále stranickou složkou, ale již nezávislou na vedení strany.⁴⁶³ Zároveň měl na MNSj dohlížet protektorský sbor z členů stranického vedení strany ve složení: F. X. Hodáč a poslanci K. Domin, V. Knebort, F. Novotný, L. Rašín a J. Sedláček. Vedením nad MNSj a osobou k udělení rozkazů se byl pověřen stávající říšský předseda Jaromír Lukavský. Jaroslav Borkovec se stal jeho zástupcem. Tuto dvojici ve vedoucím sboru mělo doplnit osm zástupců z jednotlivých krajů.

Ze sporu uvnitř MNSj, který proti sobě vedly dvě frakce, se již stal otevřený spor v celém hnutí. Jak se říká, „začaly se tříbit kádry,“ protože již nebylo na co čekat. Na schůzích znesvářené mládeže se začali objevovat hlavní protagonisté sporu v Národním sjednocení – F. X. Hodáč a Jiří Stříbrný. Ligistická mládež vedená Karlem Kutem se sešla 18. prosince v hotelu Tichý. Tam si zvolila své náčelníky pražských krajů podle starého vzoru Praha A (Josef Pokluda) a Praha B (Antonín Hübschmann). Schůze se konala v pompézním duchu za účasti vlajek a pod patronací Jiřího Stříbrného. Dostavili se i Josef Matoušek a Anna Vetterová-Bečvářová, kteří ligistický směr podpořili. Přítomný Josef Havlín již na F. X. Hodáče otevřeně

462 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I, Důvěrná zpráva z 8. prosince 1936 O schůze říšského vedení strany Mladého Národního směru konané 7. prosince 1936.

463 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I, Důvěrná zpráva o zasedání organizační komise býv. kraje A (opozice) MNSj 12. prosince 1936 v Praze.

srov. NA, PP 1931–1940, P85/55/I, Důvěrná zpráva z 14. prosince 1936 o zasedání organizační komise „býv. kraje A“ dne 12. a 13. 12. 1936 v restauraci Vys. domu, Praha III.

útočil a Karel Werner, zaštitiv se autoritou Karla Kramáře, vyzval k vylučování opozičníků z Národního sjednocení.⁴⁶⁴ Kramář si přál klidné urovnání sporů ve straně a odmítal násilné vylučování. Problém tkvěl ale v tom, že se s osobou nemocného, nedostatečně informovaného a již v pokročilém věku (76 let) chřadnoucího lídra značně manipulovalo. Jeho jménem se zaštiťovala řada osob. To platilo zejména pro ligisty, kteří ho v celém sporu nejednou využili, ale spíše zneužili.

F. X. Hodáč se během léta a podzimu 1936 ve svých veřejných projevech věnoval spíše otázkám státním a hospodářským. Od témat jako poměry ve straně nebo v její mládeži si držel zřetelný distanc a raději do nich veřejně příliš nevstupoval. Lukavského MNSj bylo vedením strany označováno jako opoziční skupina. To přejaly i zprávy policejního ředitelství. Na schůzi opoziční (Lukavského) skupiny MNSj proklamoval 19. prosince Jaroslav Borkovec vůči vedení strany autonomii a uvedl, že vyjma příkazů Karla Kramáře, nebudou jiné respektovat.⁴⁶⁵ Promluvili zde také politici zařazení do národně demokratického tábora. F. X. Hodáč otevřeně a tvrdě kritizoval vedoucí aparát Národního sjednocení, který mělo ovládnout několik lidí, kteří se chovají diktátorsky. Paradoxem bylo, že obvinění z diktátorských metod používala jedna strana vůči druhé po celý čas sporu. Hodáč odmítl pomluvy, které o něm šířili jeho oponenti v hotelu Tichý (snaha o diktaturu a finanční dotace vybraným straníkům). Po něm promluvili a zároveň podpořili Lukavského mládež Karel Domin, Vlastimil Klíma, Vilém Knebort a Ladislav Rašín.

V prosinci 1936 se několikrát konala schůze užšího předsednictva Národního sjednocení, kde byl Jaromír Lukavský opakovaně vyzýván, aby se podřídil novému (ligistickému) říšskému vedení MNSj. Ten to ale odmítal. Lukavského frakce se ukázala na jednoduché potlačení až příliš silnou. Navíc získávala postupně větší a větší podporu. Užšímu předsednictvu NSj se nepodařilo na svoji stranu získat klub poslanců Národního sjednocení. Na zásah Viléma Kneborta s Ladislavem Rašínem se poslanecký klub odmítl v tomto sporu vůči tzv. opozičnímu MNSj angažovat. Členové poslaneckého klubu naopak za Jaromíra Lukavského intervenovali. Poukazovali na hrozící ostudu, když bude syn jednoho z nejpřednějších pracovníků národní demokracie jen tak vyloučen. Vedení Národního sjednocení proto prodloužilo Jaromíru Lukavskému termín k nápravě a ukončení opoziční činnosti do konce ledna 1937. Pokud by se ani tehdy nepodrobil, měl být spolu se svými přívrženci vyloučen.⁴⁶⁶ Předseda strany Kramář vybízel ke smírnému řešení prostřednictvím čestného stranického soudu za předsednictví Bohumila Němce, ale mladý Lukavský žádnou žalobu nepodal. Karel Kramář se rozhodl intervenovat i u otce Jaromíra Lukavského Františka, ale jím žádaný výsledek to nepřineslo.

464 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I, Důvěrná zpráva o důvěrné schůzi krajů A a B MNS dne 18. prosince 1936 v hotelu Tichý.

465 Tamtéž, Důvěrná zpráva o schůzi oposice MNS. (býv. kraj A) dne 19. prosince 1936 v Praze XII.

466 Tamtéž, Důvěrná zpráva z 5. ledna 1937.

V dopise adresovanému svému kolegovi z mladočeských dob se předseda strany přiznal i ze špatné informovanosti o dění v Mladém Národním sjednocení: „*Znáte mé stanovisko ohledně ‚Mladých‘...vždy jsem jen chtěl, aby byli živí, nadšení, opravdu čisti a idealističtí, a tak se připravovali k té těžké úloze, která na ně čeká...Bohužel, žijeme nyní v jiném ovzduší. Mladí myslí, že oni, jak jsou, bez zkušeností, bez velikých vědomostí, převrátí svět a bohužel co nevědí, doplňují bombastem, chorobným sebevědomím a demagogií. A nich se hledí svéztí různí ‚už ne mladí‘ – kteří si tak chtějí vychovat spolehlivou gardu. Ne vždy ideálními prostředky hledí si je zavázati...Bohužel, není všechno zlato, co se třpytí a v mladém sjednocení to začalo vypadati velmi podivně...Bylo mně tudíž velmi nemilé, že Váš syn se dal volit za absolutistického vůdce MNSj. To jsem přirozeně nemohl připustiti.*“⁴⁶⁷ Dále přenesl vinu ve sporu mladých na Jaromíra Lukavského, proti kterému museli členové užšího předsednictva zakročit: „...jistě ne krutě, poněvadž páni předpokládali, že nové vedení zvolí za vůdce opět Vašeho syna. V tom se mylili, a tak došlo k tomu, že si páni z Prahy A a z dřívějšího vedení utvořili zvláštní, od oficiálního oddělený sekretariát, a na mně nyní je, abych věc uvedl do pořádku.“ Lukavského a Dominovy články otištěné v *Polnici* označil Karel Kramář za nechutnosti, které mu cestu zpátky příliš neulehčí. Dopis pro Františka Lukavského ukázal i na to, jak byl Karel Kramář ovlivněn Jiřím Strříbrným a na to, jak se v aktuálních poměrech příliš neorientoval. Národní sjednocení bylo v hluboké krizi, nikoliv naopak, jak si jeho předseda představoval: „*Strana má situaci výmínečně dobrou-ve všem jsme to vyhráli, a je hřích, rozkládati ji z důvodů, jimž každý věcný důvod chybí. Mám za svou povinnost, zrovna Vám říci, že se Strříbrný chová naprosto loajálně, že je nízkým klepem, když se říká, že chce být proti mně vůdcem-je to jen to známé: ‚chyťte zloděje‘, a jestli se rozešel s Hodačem, pak vina není na jeho straně. Já mohu říci, že mne ještě v ničem nezklamal.*“

Začátkem ledna 1937 došlo k dalšímu separatistickému kroku. Šedá legie se formálně oddělila od strany. Její působnost jako stranického pořadatelského sboru skončila a transformovala se do úředně povoleného spolku s názvem Svaz Šedé legie (oficiálně ustanoven již v prosinci). Ten měl být nepolitický a jeho úkol se sestával z předvojenské výchovy.⁴⁶⁸ Členové měli posléze zamířit do armády a posílit obranyschopnost Československé republiky, oficiální deklarace tedy nezištné a povícero formální. Tento čin znamenal další krok na cestě v procesu drobení Národního sjednocení. Tato složka, dřívější Šedá legie, se otevřeně přidala na stranu Lukavského a národních demokratů, kteří ho podporovali. Náčelníkem Svazu Šedé legie byl opět zvolen Antonín Nemrava a starostou Jaromír Lukavský. Řádným spolkovým orgánem se měla stát *Polnice volá*, která přešla k národně demokratickému směru.

467 ANM, František Ježek, karton č.: 1, složka 26, Dopis Karla Kramáře Františku Lukavskému z 3. ledna 1937.

468 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I., Důvěrná zpráva z 6. ledna 1937 o srazu pořadatelského sboru „Šedé legie“ při Mladém Národním Sjednocení dne 6. ledna 1937 v Praze XII.

Lukavského MNSj se na Národním sjednocení, respektive od jeho užšího prezidia, stále více separovalo. Na schůzi konané 8. ledna 1937 padly podobné instrukce, kterými se ligisté řídili již od své červnové schůzky ve Stříbrného vile v Káraném. Nově byla ustanovena tzv. létající komise z padesátky vybraných funkcionářů.⁴⁶⁹ Ti měli za úkol infiltrovat organizace, kde měli ligisté většinu, a přesvědčit je pro národně demokratický program. Po získání většiny se měly okamžitě provést volby a ovládnout organizace, tedy v podstatě stejné instrukce, kterými se řídili ligisté. Mezi členy schůze se již otevřeně mluvilo o očekávaném rozpadu Národního sjednocení. Národní demokracie si přála podchytit co nejvíce organizací a členů i z pragmatických důvodů – kvůli příspěvkům.

Kutovo – Hübschmannovo Mladé Národní sjednocení otevřeně vystupovalo proti zákonodárcům a straníkům, kteří podporovali národně demokratický směr. Vlivem aktivit soupeřící národně demokratické mládeže si museli ligisté ustanovit svoje vlastní periodikum *Boj mladých*. Založili si také svůj vlastní pořadatelský sbor, který vycházel z Hübschmannova pražského kraje. Vznikla tak Šedá stráž, která měla více bojovnější zaměření.⁴⁷⁰ Její členové byli vyzýváni, aby provozovali úpolové bojové umění jiu-jitsu. Pro členy starších 21 let měly být opatřovány zbrojní pasy. V plánu bylo na začátek února svolat noční vojenské cvičení, ale to se nekonalo. Ligistická Šedá stráž byla slabší než konkurenční Svaz šedé legie. Jelikož již nemohli ligisté využívat periodikum *Polnice volá*, tak si jejich Šedá stráž založila názvem podobnou tiskovinu *Hlas polnice*. Ligističtí členové mládeže byli úkolováni, aby vůči Lukavského skupině pracovali především šířením lživých zpráv a znemožňováním jejich schůzí. Jednou z dezinformačních šířených zpráv bylo, že národně demokratický směr má plánovat vznik strany středu za účasti národní demokracie, živnostníků, lidovců a národních socialistů. O něčem takovém se nejednalo. Během zimních měsíců se podařilo ligistům na svoji stranu získat a ovládnout stranickou složku Studentského Národního sjednocení.

24. ledna 1937 se konala v sekretariátu Národního sjednocení porada ústředního ho vedení.⁴⁷¹ Schůze čtrnácti osob měla za cíl urovnat nesrovnalosti v celé straně. Jednání se zúčastnili přední činitelé NSj: A. Chmelík, V. Horák, A. Hübschmann, K. Kut, J. Matoušek, F. Schwarz, A. Štůla a zástupci moravskoslezské země, Plzně a Bratislavy. Generální tajemník Vojtěch Horák měl od Karla Kramáře plnou moc učinit rozhodnutí, na kterém se toto smířčí jednání dohodne. Jiří Stříbrný se jednání neúčastnil, ale zaslal dopis, ve kterém deklaroval odmítnutí jakéhokoliv

469 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I., Důvěrná zpráva z 11. ledna 1937 o schůzi ústředního výboru Mladého Národního Sjednocení býv. kraje A, konaná dne 8. 1. 1937 ve večerních hodinách v sekretariátě paláce „Národní Politiky“ Praha II., Václavské nám.

470 Tamtéž, Důvěrná schůze MNS. /skupina oficiální, vůdce Dr. Hübschmann/, dne 19. 1. 1937 v Praze XII.

471 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I., Důvěrná zpráva z 25. ledna 1937 o poradě členů ústředního výboru strany Národního Sjednocení, konaná dne 24. ledna 1937.

smíru. „Hodáčovce“ a jejich rozkolnou činnost označil za usvědčující a smír za nemožný. Proti Stříbrného záměrům vystoupilo několik členů schůze jako Vojtěch Horák a Alois Štůla. Poukazovali na špatný stav strany a její hrozící rozštěpení. Alois Štůla přítomné vyzýval k jednotě strany, protože se mělo volit ústřední zastupitelstvo hlavního města Prahy. Štůla zastával funkci primátorova prvního náměstka a přáli si, aby strana (on) získala post primátora pro sebe. Vůči jakémukoliv smíru ve straně vystupovali Schwarz, Hübschmann, Makarius, Matoušek a Hýbl. Alois Štůla navrhl povolání do jednání také nepřítomného F. X. Hodáče. Ten se nacházel mimo Prahu, a tak se jej dostavil zastupovat Jaromír Lukavský. Ten odmítl v čemkoliv rozhodovat bez porad se svými kolegy, a proto bylo raději další jednání odročeno na poslední lednový den. Smírné řešení se nepodařilo nalézt již ze samé podstaty – ani jedna strana o něj neměla opravdový zájem. Celý proces se dostal příliš daleko, aby jej bylo možné lehce vyřešit a zahladit.

Jaromír Lukavský se ultimátům užšího prezidia Národního sjednocení nepodřídil ani do konce ledna. Neměl k tomu důvod. Jeho pozice byla dost silná a národní demokraté stáli většinou za ním. Poslední oficiální pokus předsednictva strany o urovnání sporů se konal na schůzi 10. února 1937. Po velmi živém a energickém průběhu jednání byla pověřena organizační komise k vypracování nového organizačního řádu pro Mladé Národní sjednocení. Ten měl obsahovat věkový limit pro členy šestadvaceti let. Do nového řádu měla také být vpravena doložka o tom, že se v politických věcech musí MNSj podříditi příkazům vedení strany. Karel Kramář odmítl aktivity směru Hodáč – Lukavský a ohradil se oproti výtkám, že je předsednictvo Národního sjednocení samozvaným orgánem. Za svoji osobu odmítl, že by měl někdy podepisovat dokumenty, které by nečetl. Kramář mířil zejména na články *Polnice*, která útočila na Stříbrného směr ovládajícího vedení NSj. Předseda strany spíše jen *pro forma* pohrozil těm, kteří se nepodřídí vyloučením ze strany a dodal: „*Prosím, jestli chtějí pánové provokovati, ať jdou, nikdy jsem nikoho na světě neprosil, aby ve straně zůstal. Nemohu býti, a to říkám velmi kategoricky, nebudu předsedou strany, ve které je organizačním řádem dovoleno tvořiti druhou stranu. Jsem ochoten pracovati, udělati všechno pro stranu, ale stále urovnávati jen osobní spory a důsledky jejich, k tomu nejsem.*“⁴⁷² Jaromíra Lukavského a jeho věrné vyloučení nepotkalo ani tentokrát. Uvedené návrhy, zejména snížení věkové hranice v Mladém Národním sjednocení, vyvolalo u Lukavského skupiny velkou nevoli a i tyto záměry vedení byly odmítnuty.

Do probíhajícího sporu vstoupily krajské organizace, které se většinou postavily za národně demokratický směr v Národním sjednocení. 23. ledna 1937 se sešli zástupci českých a moravskoslezských organizací Národního sjednocení. Byli to ti, kteří vypracovali protestní memorandum vůči stávajícím poměrům ve straně. Nebylo náhodou, že podepsaní předsedové krajských výkonných výborů měli již

472 PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha: Práh, 1999. s. 194.

z minulosti dobrý poměr s F. X. Hodačem. Jednalo se například o továrníka J. Václavíka, redaktora J. Friedla, ředitele B. Klace nebo baťovského ředitele V. Rojta. Důležitou roli v této akci představoval Karel Domin. Ten se schůze krajských představitelů zúčastnil a následně i se svou zprávou podal vypracované protestní memorandum Karlu Kramářovi.⁴⁷³ Podepsaní straníci v memorandu protestovali proti nedemokratickým poměrům ve straně, kdy nebylo na jejich příspisy předsednictvem strany nijak reagováno. Po Karlu Kramářovi, vyjma svolání stranického sjezdu, žádali spravedlivou likvidaci sporu v Mladém Národním sjednocení. Varovali před postupem proti Jaromíru Lukavskému a s odvoláním na stanovy organizačního řádu rozporovali legalitu kroků učiněných vůči němu. Jako jediné kompetentní vedení u MNSj uznávali pouze z valných voleb 3. března 1935 vzešlé říšské předsednictvo Mladého Národního sjednocení. Proto kraje vyslovily požadavek na revokaci kroků učiněných užším předsednictvem MNSj.

Karel Domin zaslal předsedovi strany Karlu Kramářovi další memorandum 11. února.⁴⁷⁴ V něm protestoval proti postupu ve Studentském Národním sjednocení, kdy si ligistická frakce svolala na 30. leden sjezd, který řádně neohlásila a neinformovala o něm. Memorandum upozorňovalo v mnoha příkladech předsedu Národního sjednocení na zmanipulování studentského sjezdu. Především odmítlo ustanovení Velké studentské rady, která byla jmenovaná a ovládala celé studentské hnutí. Její závěry nešlo ani nijak přehlasovat. Fakticky se tímto krokem jednalo o autoritativní ligistický převrat v Studentském Národním sjednocení. Karel Domin žádal Karla Kramáře o zrušení závěrů sjezdu Studentského Národního sjednocení a svolání nového, řádného sjezdu, případně o okamžité zrušení ustanovení o nadřazenosti Velké studentské Rady.

5.5 Kramářovi důvěrníci a dopis F. X. Hodáčovi

Vzniklé vakuum okolo hrozby Lukavského vyhození ze strany, který se odmítal podrobit, přebila korespondence Karla Kramáře F. X. Hodáčovi. Ta se stala neplánovaně veřejnou. Karel Kramář si přál celou situaci korektně vyřešit. Volal po jednotném šiku vůči nadcházejícím hrozbám, ale neměl příliš dobrý výběr na své důvěrníky (alespoň za první republiky). Nacházel se pod vlivem Jiřího Stříbrného, Františka Schwarze a Josefa Matouška, kteří podněcovali jeho antipatie vůči F. X. Hodáčovi. Karel Kramář byl jednostranně informován o dění ve straně, které předsedal. Tehdejší spory se rozhodl využít jako definitivní záminku k vyrovnání se s Hodáčem. Vztah obou od prohraných voleb byl velmi špatný a několikrát

473 ANM, Karel Kramář, karton č. 7, Korespondence s Karlem Dominem, Dopis z 23. ledna a k němu přiložené Memorandum funkcionářů českých a moravskoslezských Národního sjednocení, vypracované na poradní schůzi dne 23. ledna 1937.

474 Tamtéž, Dopis z 11. února 1937.

hrozil otevřený konflikt. Hodáč se Kramářovi vyhýbal, ale vždy se k němu choval korektně.

Vůdce strany změnil svůj poměr k Františku Ježkovi, který se přidal k národně demokratickému směru. Na začátku ledna se trojice národních demokratů – Hodáč, Ježek a Knebort sešla na důvěrném jednání ve vídeňském hotelu Hübner Parkhotel Schönbrunn.⁴⁷⁵ Jednání v cizině mělo logický důvod v požadavku utajení schůzky. To se ovšem nepodařilo, protože tamní tisk *Neues Wiener Journal* přinesl seznam ubytovaných výše zmíněného hotelu. Přesný obsah jednání bohužel nevíme, ale faktem bylo, že mezi Hodáčem a Ježkem vznikla určitá forma dohody. Z vývoje věcí příštích víme, že se František Ježek zařadil do národně demokratického směru v drolicím se Národním sjednocení. F. X. Hodáč získal důležitého a vlivného spojence. Poslanec Ježek se stal za šest měsíců na valném sjezdu místopředsedou strany a po vstupu Národního sjednocení do vlády ministrem, což byla jeho známá ambice. Karel Kramář po zjištění této schůzky a sblížení Ježka s Hodáčem na prvně jmenovaného zanevřel. Choval k němu dlouhodobou přízeň a počítal s ním jako s ministrem pro případ, že by Národní sjednocení vstoupilo do vlády. Kramář měl prohlásit, že se tak za jeho života již nestane.⁴⁷⁶ Následně měl vůdce strany obrátit svoji pozornost k Františku Touškovi, ale i ten se jako člen skupiny Národní myšlenky nacházel v národně demokratickém směru. Z čelních národních demokratů tak Kramář nejvíce důvěřoval Matouškovi, ale ten podporoval Stříbrného. Z Ježkova pohledu jistě převládl krom národně demokratických kořenů i pragmatismus. Národní sjednocení by se i s Jiřím Stříbrným a jeho ligisty vládní stranou stalo velmi těžko. Kdyby nakonec teoreticky NSj do vlády vstoupilo, tak by o obsazení ministerského postu nemusel rozhodovat pouze Karel Kramář. Národně demokratické Národní sjednocení mělo reálné vyhlídky na to, aby rozšířilo vládní koalici. V tomto případě vypadala Ježkova kandidatura na ministerský post mnohem slibněji. Ligistům se nepodařilo vypátrat obsah vídeňské dohody, a tak se alespoň soustředili na posměch s nacionálním podtextem. Hodáč a Knebort zapsali svá jména německy Franz a Wilhelm. Knebort navíc uvedl svoji profesi jako hoteliér, přitom byl pražským hostinským, což vyvolalo vlnu ironických poznámek i uvnitř národní demokracie.

21. ledna 1937 zaslal Karel Kramář dopis F. X. Hodáčovi.⁴⁷⁷ Původně chtěl své výtky vůči F. X. Hodáčovi sdělit na stranickém fóru, ale nemoc mu to již nedovolila. Kramářův dopis měl spíše charakter klatby. Vyčetl Hodáčovi vše, co se nabízelo, ale především to znamenalo definitivní rozchod mezi nimi. Vůdce

475 NA, F. X. Hodáč, karton č. 194, Národní sjednocení 1937, Růžový leták s razítkem Revolučního Národního Sjednocení.

476 MÚA, EB I., karton č. 250, K. Kramář – Dokumenty záznamy aj. 1920–1937, Záznam rozhovoru s Janem Hochmanem z 15. února 1937.

477 MÚA, EB I., karton č. 45, Vnitrostranické záležitosti 1936, Dopis Karla Kramáře F. X. Hodáčovi z 21. ledna 1937.

národní demokracie (Národního sjednocení) obvinil Hodáče z nepoctivé politiky. Mínil tím dobu ustavování Národního sjednocení a předvolební kampaň. Až po té následovalo obvinění z vyvolávání sporů, které vedly ke stávajícímu rozkolu uvnitř partaje. K tomu přidal rozvrácení Mladého Národního sjednocení, které vyvíjelo opoziční činnost vůči vedení strany. Tu měla otevřeně provozovat i *Polnice*. Ta měla vést boj proti předsednictvu zcela otevřeně a bezohledně. K tehdejšímu dění Kramář napsal: „*Situace jest naprosto neudržitelná, protože Vy jste se naznačil mým zástupcem, širší výkonný výbor to schválil a mnohým se proto zdá a namlouvá, že vše to děje se pro mne, k uhájení mé autority, kterou si bohudíky, dovedu ještě uhájit sám. S tou otevřeností, kterou u mne znáte, jsem nucen Vám říci, že mým zástupcem dále býti nemůžete a já Vás velmi prosím, abyste se spojené s tím hodností místopředsedy vzdal, tím spíš, že jste mně ji, jak říkám, jako věc domněle smlouvenou bez porady se mnou i s druhými ku přijetí předložil, a tím mne v omyl uvedl.*“⁴⁷⁸ Karel Kramář obvinil F. X. Hodáče z toho, že se bez jeho vědomí prohlásil při ustavování Národního sjednocení jeho zástupcem a od té doby i tuto funkci vykonával. On (Kramář) s tím neměl souhlasit pouze proto, aby nečinil při sjednocování problémy. Z toho důvodu nevznášel ani žádných námitek. Sebevědomý vůdce národa zapomněl, jak s Hodáčovou rolí a jeho činností souhlasil. Až od Stříbrného se měl zpětně dozvědět, že Hodáč předložil Stříbrnému a Marešovi otázku svého místopředsednictví. S tím měl spojovat i zastupitelskou roli předsedy ČsND. K tomuto Kramářovu, respektive Stříbrného, tvrzení bohužel není dochovaný žádný relevantní pramen. Hodáč mohl těžit ze zastupitelské pozice do parlamentních voleb. Tehdy se prezentoval jako jeden z lídrů Národního sjednocení, ale pak již nikoliv. Karel Kramář sice dovedl ocenit Hodáčovu píli, energičnost a zkušenost, ale to podle něj nepředstavovalo dostatečné kvality k vůdcovství Národního sjednocení. Ohledně nástupnictví mu otevřeně napsal, že tuto pozici nemůže zastávat někdo: „*kdo by nebyl bezpodmínečně pravdivý.*“ Kramář tak dával otevřeně najevo, že za jeho života nepřipustí, aby se stal jeho nástupcem a pokračoval: „*Naše strana, která v třídním materialismu musí býti útočištěm českého idealismu, nesmí míti vůdce, na jehož slovo nelze za všech okolností spolehnouti! Vy můžete naši věci svými velkými schopnostmi velmi prospěti, ale vůdcem naší strany, jak já si jej představuji, po mých zkušenostech býti nemůžete...Prostředky naší agitace musejí být čisté, peníze nesmí naše strana kupovati svědomí!...Musím učiniti konec nemožné situaci, kdy Vy jste formálně mým zástupcem a já Vás za takového více považovati nemohu... A poněvadž jste byl místopředsedou jen jako můj zástupce, ztrácí tato funkce ohledně Vás všecku oprávněnost. Lituji, že se věci tak vyvinuly, ale Vy mně dozajista sám přiznáte, že jsem víc trpělivosti a dobré vůle k urovnání všeho, co rozvracelo naši stranu, prostě míti nemohl....*“ Otevřený dopis vzbudil velkou pozornost nejen uvnitř Národního sjednocení, ale také na veřejnosti. O Kramářových slovech na adresu bývalé-

478 MÚA, EB I., karton č. 45, Vnitrostranické záležitosti 1936, Dopis Karla Kramáře F. X. Hodáčovi z 21. ledna 1937.

ho generálního tajemníka ÚSČP se šířilo i mnoho zveličování. Vůdce Národního sjednocení měl dokonce označit činnost F. X. Hodáče za „*lživé předstírání*“.⁴⁷⁹ Šířící se zprávy o Kramářově dopisu Hodáčovi si nechalo důvěrně ověřit i policejní prezidium a doznavo, že nešlo o žádnou mystifikaci pocházející od křídla Jiřího Stříbrného, jak se mohlo zdát.

F. X. Hodáč se snažil reagovat klidně a nepouštět se s Kramářem do veřejného sporu. Ten by mu ve straně pouze uškodil. Vůdci Národního sjednocení odpověděl až 9. února dopisem.⁴⁸⁰ F. X. Hodáč předložil rozbor, který se opíral o organizační řád a pramenný materiál. Na požadavek, aby se vzdal hodnosti jeho zástupce a s tím spojené místopředsednické hodnosti v Národním sjednocení, přímo uvedl: „*já dnes vůbec nejsem Vaším zástupcem v předsednictvu Národního sjednocení*.“ Hodáč se odvolal na články v organizačním řádu a uvedl: „...*Od schválení prozatímního org. řádu jste svým zástupcem nikdy neustanovil mne, nýbrž Stříbrného*.“ Funkce zastupitelská měla skončit přijetím prozatímního organizačního řádu, tudíž se jí Hodáč podle svého výkladu ani vzdát nemohl. V záležitosti jednání s Ligou, Národní Frontou a zastupitelské roli Kramáře mu Hodáč sdělil, aby si osvěžil paměť a našel písemné doklady o jednání. Následně mu z úmluvy citoval ustanovení o zastupování, kdy si každý z předsedů stran zvolil svého zástupce. Tím pádem nemocného Kramáře oficiálně po celý čas zastupoval F. X. Hodáč. Navíc měla být dohoda sjednána až po poradách u Kramáře. Ten proti ujednání mohl vystoupit, ale neučinil tak. Hodáč uvedl, že sám Jiří Stříbrný měl schvalovat jeho postupy ohledně zastupování z konce roku 1934 a přál si dělat Národní sjednocení pouze s ním. F. X. Hodáč přiznal současné nepokoje a obtíže při jednání vrcholných orgánů Národního sjednocení. V poradách předsednictva mělo docházet až ke křikům a urážkám. Za původce této činnosti označil ligisty. Jmenovitě Františka Schwarze, který proti němu vystupoval. V Mladém Národním sjednocení měl podobnou roli vykonávat Antonín Hübschmann proti Jaromíru Lukavskému. Hodáč si přál, aby Kramář vyslechl i hlasy jiných lidí, než kterými se obklopil. Požadoval důkazy o tom, že na jeho slovo nemá být spolehnutí. Hodnosti místopředsedy Národního sjednocení se odmítl vzdát kvůli falešným výtkám a aktuální politické situaci. Uvedl zejména mezinárodní, kdy hrozilo, že Německo ovládne střední Evropu.

Kramářův dopis znamenal posílení ligistů, kteří využili nabízené šance. Rozhodli se celý spor vyeskalovat a Hodáče, kterého označovali vším možným, například i „zprežencem Hradu“, dostat z Národního sjednocení pryč. Publikování dopisu, které zařídili ligisté, velmi pobouřilo Hodáčovo křídlo ve straně. U periodik ostatních stran i s jejich interpretacemi to vyvolávalo nemalou dávku ostudy. Inkriminovaného dopisu se snažil přímo využít i bývalý Hodáčův kolega z mladobo-

479 NA, PP, 1931–1940, P85/55/I., Důvěrná zpráva z 9. března 1937.

480 NA, F. X. Hodáč, karton č. 178, Materiály NS 1934–35, Dopis F. X. Hodáče Karlu Kramářovi z 9. února 1937.

leslavské župy senátor Josef Havlín. Ten se zařadil ke Stříbrného ligistickému směru. Na schůzi mladoboleslavské župy se pokusil využít situace a k překvapení všech přečetl inkriminovaný Kramářův dopis přímo před F. X. Hodáčem. Josef Havlín se pokusil odstranit předsedu místní župní organizace Václavíka, který patřil k Hodáčovým spojencům. Vyvolané hlasování dopadlo drtivým vítězstvím Hodáčova směru v poměru 225 proti 34 hlasům.⁴⁸¹ Senátor Havlín se snažil získat místní organizace i s župou na svoji stranu, ale situaci neodhadl. F. X. Hodáč sice místní kraj již skoro dva roky oficiálně nezastupoval, ale podporoval jej svým vlivem i nadále. Za jedno poslanecké období si stihl vybudovat solidní základnu tamních podporovatelů. Již v prosinci 1936 chodily od místních organizací Havlínovy příписы žádající vysvětlení jeho výroků a dehonestací na adresu F. X. Hodáče.⁴⁸² Na uzavřené schůzi krajské komise NSj se Havlín odmítal zodpovídat ze svých výroků na adresu F. X. Hodáče. Z Havlínových reakcí byly patrné nevyřízené účty z minulosti. Senátor vzpomínal na rok 1929, kdy měl být údajně donucen přenechat místo lídra do poslanecké sněmovny právě Hodáčovi. Havlín, a společně s ním ligisté, nedopadli v mladoboleslavském kraji dobře, zůstal výrazně národně demokratický.

Šířitel Kramářova dopisu zůstal v prvních dnech neznámý. Vědělo se, že se jednalo o některého ligistu, a brzo se národním demokratům podařilo celou aféru vyřešit. 14. března podal Jaromír Lukavský svým dvanácti důvěrníkům výsledky šetření aféry.⁴⁸³ Kramář napsal dopis ve svém bytě a předal jej přítomnému generálnímu tajemníku strany Horákovi, aby jej poslal poštou. Na dopis si vzpomněl až ve své kanceláři, kde se nacházel i Antonín Hübschmann, kterého požádal, aby psaní odnesl na poštu. Ten na poštu nešel, ale zdržel se několik hodin se svým kolegou, který celou aféru dosvědčil. Popřel Hübschmannova tvrzení, když se sám bránil obviněním. Kramářův dopis adresovaný F. X. Hodáčovi se záhy objevil v komunistických *Haló novinách* a přejala ho i další periodika. Před necelým půl rokem podobně řešil Hübschmann spor s Lukavským, když svoje otištěné vyjádření předal také levicovému tisku. Vyřešení této aféry uškodilo ligistickému směru jak v Národním sjednocení, tak zejména v mládeži, kde naopak posílil směr Jaromíra Lukavského. Antonín Hübschmann byl naprosto zdiskreditován, protože spolupracoval se stranou státu nebezpečnou – komunistickou.

481 *Lidové noviny* 11. března 1937.

482 NA, F. X. Hodáč, karton č. 194, Národní Sjednocení 1937, Dopis z 21. ledna 1937. srov. NA, F. X. Hodáč, karton č. 194, Národní Sjednocení 1937, Dopis z 30. prosince 1936. srov. NA, F. X. Hodáč, karton č. 194, Národní Sjednocení 1937, Dopis z 31. prosince 1937. srov. NA, F. X. Hodáč, karton č. 194, Národní Sjednocení 1937, Dopis z 19. ledna 1937

483 NA, PP, 1931–1940, P85/55/1., Důvěrná zpráva z 15. března 1937 o schůzi důvěrníků mlad. nár. sjed. konaná dne 14.t.m. v bytě dr. Lukavského v Praze.

5.6 Porážka ligistického směru v Národním sjednocení a Kramářova smrt

F. X. Hodáč si svoji pozici po Kramářově dopisu udržel i nadále. Ligistům se ho nepodařilo prostřednictvím předsedy Národního sjednocení odstranit. Proto se jej pokusili vyloučit přímo, ale tím se zároveň ukázalo, že Hodáčovo křídlo a jeho politická linie má jednoznačnou podporu ve venkovských a v menších organizacích. Nakonec tak musel Kramář podpořit Stříbrného, který v případě masové podpory Hodáčovi hrozil demisí.⁴⁸⁴ Situace s přibývajícím jarem paradoxně začínala vypadat lépe pro Hodáče, kterého Kramář ve svém dopise nepěkně odměnil za jeho činnost.

Nejdříve se začala situace obracet v Mladém Národním sjednocení. Poté, co vyšlo najevo, jak naložil Antonín Hübschmann s Kramářovým dopisem, i někteří vysoce postavení mladí ligisté začali hledat cestu ke smíru s Lukavským, případně do jeho řad MNSj. Dříve neoblomný, vedením prosazovaný jako oficiální říšský náčelník Karel Kut navštívil Jaromíra Lukavského a sliboval mu spolupráci.⁴⁸⁵ Zbývající část Mladého Národního sjednocení věrná ligistům se začala více ubírat k radikalismu a xenofobií. Padl od nich požadavek na odstranění všech židů z Národního sjednocení a MNSj.⁴⁸⁶ Národně demokratická část mládeže, stejně jako zástupci v politické straně, inklinovali především k otevřenému protiněmectví.

Poslední impuls k otevřenému rozpadu přišel z ligistických řad na konferenci pražského kraje konané 24. března 1937. Ligisté, vedení Františkem Schwarzem, dorazili do schůze s novým požadavkem oproti dřívějším dohodám. Požadovali větší zastoupení pro Národní ligu, protože nemělo odpovídat aktuální síle jejího voličstva.⁴⁸⁷ Pře o počty mandátů do orgánů krajského výkonného výboru a odlišný pohled na přípravu komunálních voleb vyústil prudkým sporem. Po přečtení rezoluce vyzval Schwarz ligisty k odchodu z jednání, ale jejich část vedená Antonínem Chmelíkem na schůzi zůstala. Chmelík se cítil dlouhodobě nedostatečně odměňován a ceněn za svoji činnost, proto setrval v dlouhodobé opozici vůči vedení ligistů. Na schůzi tak byli do krajského výboru většinově zvoleni národní demokraté, které doplnili členové Chmelíkovy skupiny. Veřejná roztržka nepopulární strany nalezla ohlas v periodikách všech stran. Definitivní štěpení Národního sjednocení spustil Jirí Stříbrný. Ten na následujících ligistických schůzích inicioval a přijal rozhodnutí, aby v příštích komunálních volbách Národní liga kandidovala samostatně. Zároveň oznámil obnovení jejího sekretariátu. Během schůze, konané

484 *Deutsche Zeitung Bohemia* 16. března 1937. srov. *Deutsche Zeitung Bohemia* 11. března 1937.

485 NA, PP, 1931–1940, P85/55, Důvěrná zpráva z 22. března 1937 o Srazu náčelníků Mlad. nár. sjednocení směru dr. Lukavského, kraje V. Praha, konaný dne 19. t. m. v Praze II. v paláci Národní Politiky.

486 Tamtéž, Manifestační sraz XII. okresu oficiální skupiny MNS. dne 14. III. 1937 v Praze XII.

487 *Lidové noviny* 27. března 1937.

4. dubna 1937 na Slovanském ostrově, se obě národně sjednocené frakce dokonce popraly.

Ve dnech 17. a 18. dubna proběhl Říšský sjezd delegátů studentského Národního sjednocení, které ovládali ligisté. Kongres byl generálním tajemníkem strany Horákem zakázán. Předem byly studentům zabaveny tiskopisy a uzamčen sekretariát. Na zákrok předsedy studentů Emanuela Krouského nechal Vojtěch Horák sekretariát otevřít s prohlášením, že sjezd nepovoluje a ani nezakazuje. Horák se tímto krokem chránil pro futuro, aby mohli národní demokraté označit počínání studentů za nelegální. Kroky generálního tajemníka před studenty zpochybnili řečníci Kut a Schwarz. Ten prohlásil za jediné legální rozhodnutí vyloučení Hodáče a jeho skupiny ze strany. Generálního tajemníka strany označil pouze za soukromou osobu. Přítomný Josef Havlín postup studentů schválil a v podstatě slovně legalizoval. Senátor Josef Matoušek i na této schůzi podpořil ligistický směr. Rozpory podle něj vznikly z osobních zájmů a dodal: „*že některým pánům se nechce zajet na periferii a chtějí utvořit starou národní demokracii.*“⁴⁸⁸ Svoje exposé zakončil konstatováním, že snaha o diktaturu a karabáčnictví nemůže mít kladný výsledek. Na schůzi studentů hájil národně demokratický směr v podstatě pouze poslanec Karel Domin. Ten odmítl zavedený systém velké studentské rady, kterým strhli ligisté ve studentské organizaci vedoucí postavení na svoji stranu. Velká studentská rada schválila konání současného sjezdu. Jednalo se o upevnění moci ve studentské organizaci. Generální tajemník Horák odmítl takové jednání, protože Velká studentská rada nebyla nikým schválena. Proti závěrům a rezolucím v menšině protestující Domin raději schůzi opustil.

Národně demokratické křídlo získávalo zřetelně navrch a ovládalo téměř celou stranu. Prostřednictvím Kramáře přišla ligistům formální nabídka ke smíru, ale pouze tehdy, pokud Jiří Stříbrný a jeho pravá ruka František Schwarz zcela zanechají svých politických kariér. Zřejmě málokdo čekal, že by Stříbrný s takovou pobídkou souhlasil. Ten se snažil politicky manévrovat, využívat všechny své zkušenosti, ale čekalo jej vyloučení a následně i jeho spolupracovníky. Stříbrný 18. dubna vyrukoval se vznikem lidového hnutí v Národním sjednocení. To mělo odporovat tzv. panskému Národnímu sjednocení, jež měla řídit národní demokracie. Smyslem lidového hnutí měl být oficiálně boj proti: „*snahám o poručníkování nad lidovými vrstvami strany.*“⁴⁸⁹ Uveřejněné Stříbrného svolání z ústavních činitelů NSj podepsali poslanci K. Kut, F. Schwarz a R. Smetánka, za senátory J. Havlín a F. Paulus. Paradoxně tím, kdo ho nepodepsal, byl sám Jiří Stříbrný. Ten velkoryse sdělil, že nechtěl svým podpisem budit dojem, že jde o jeho osobní

488 NA, PP, 1931–1940, P85/53I, Důvěrná zpráva z 19. dubna 1937, Říšský sjezd delegátů studentského Národního sjednocení ve dnech 17. a 18. dubna 1937 v Praze XII., v sále Jednoty soukromých úředníků.

489 *Lidové noviny* 18. dubna 1937.

spory nebo mocenské postavení.⁴⁹⁰ Poslanecký klub Národního sjednocení vydal oficiální požadavek, aby jeho členům Kutovi, Schwarzovi a Smetánkovi byl uložen distanc od výkonu poslaneckých mandátů a s tím spojené činnosti ve výborech poslanecké sněmovny.⁴⁹¹ O jejich definitivním vyloučení ze strany a zbavení mandátů mohlo rozhodnout pouze předsednictvo strany. Poslanecký klub také vydal žádost o co nejrychlejší svolání valného sjezdu Národního sjednocení.

Jiří Stříbrný tak již po několikáté ve svém životě založil svoji novou politickou stranu, ale ta se ještě tvářila jako frakce Národního sjednocení. Reakce na tento čin přišla záhy. Národní demokraté ihned lidové hnutí odmítli. Karel Domin napsal den po ligistickém uveřejnění dopis Karlu Kramářovi. Požadoval v něm jeho rozhodné stanovisko vůči rozkolnictví ve straně a nejvýše nutný zásah.⁴⁹² Profesor botaniky se zpětnou platností obvinil za rozpad ve straně ligisty, kteří ho přenesli do Mladého Národního sjednocení. Domin se přímo vymezil vůči senátoru Havlínovi. Ten se měl dopustit stranické nekázně čtením Kramářova dopisu Hodáčovi a významně se podílel na organizování lidového hnutí v Národním sjednocení. Zároveň Karel Domin přednesl žádost na konání valného sjezdu. Pražská krajská organizace NSj, a po jejím příkladu ostatní kraje, se usnesly na tom, že se osoby podepsané k lidovému hnutí budou vyškrtány z členských seznamů.⁴⁹³ Krajské organizace pod národně demokratickým vedením si přály vyhnout se zdoluhavému procesu vylučování, a proto se použilo vyškrtávání. Na čin podporovatelů lidového hnutí se pohlíželo jako na vybočení z rámce strany. Zemský výkonný výbor v Brně se již v neděli 25. dubna usnesl na neslučitelnosti funkcí v Národním sjednocení a lidovém hnutí.⁴⁹⁴

Nové lidové hnutí se chtělo takticky zaštitit Kramářem a ihned deklarovalo jeho sympatie ke svému programu. Stříbrný vsadil na poslední kartu, kterou měl – na vůdce Národního sjednocení. O tom, koho nakonec vůdce strany podpoří, se čile diskutovalo i ve veřejném prostoru. Bude i nadále Kramář držet Stříbrného a fakticky se tak otočí ke své národní demokracii zády, nebo se alespoň v nějaké formě smíří s F. X. Hodáčem? Se správnou odpovědí přišlo jako první *Rudé právo*. 22. dubna v něm vyšel článek, který vsázel na jednoduchou, materiální logiku.⁴⁹⁵ Živnostenská banka byla stále pro existenci národní demokracie (Národního sjednocení) důležitá. *Rudé právo* vycházelo z faktu, že Jaroslav Preiss odmítal spolupráci s Jiřím Stříbrným. Komunisté předpokládali, že právě proto se velmi pravděpodobně Karel Kramář „znovu obrátí na národně demokratickou víru“. O dva

490 *Lidové noviny* 22. dubna 1937.

491 *Lidové noviny* 24. dubna 1937.

492 ANM, Karel Kramář, karton č. 7, korespondence s Karlem Dominem, dopis z 19. dubna 1937.

493 *Lidové noviny* 22. dubna 1937.

494 *Lidové noviny* 27. dubna 1937.

495 *Rudé právo* 22. dubna 1937.

dny později přinesly *Národní listy* tlumočené vyjádření Karla Kramáře, který lidové hnutí v Národním sjednocení nepodpořil.⁴⁹⁶ To znamenalo definitivní porážku Jiřího Stříbrného v Národním sjednocení. Trochu zvláštní bylo Kramářovo chování v dubnových dnech. Olomouckého starostu Richarda Fischera pověřil vedením ústředního výkonného výboru Národního sjednocení.⁴⁹⁷ Současně mu dal za úkol smířit Hodáče se Stříbrným, což i vzhledem k tlumočenému vyjádření v *Národních listech* postrádalo smysl. Navíc za stávající situace to již ani nebylo možné provést.

Spor mezi Kramářem, Hodáčem a Stříbrným vyřešila až smrt prvně jmenovaného. Karel Kramář zemřel záhy – 26. května 1937. Neuběhl ani týden a 2. června 1937 se sešlo předsednictvo Národního sjednocení, aby definitivně vyřešilo poměr k lidovému hnutí. Využilo nejjednodušší možnosti a odvolalo se na organizační řád. Ten zakazoval členství v jiné politické straně. Členství v lidovém hnutí NSj bylo přímo označeno jako neslučitelné s členstvím v Národním sjednocení. Ti, kteří přešli k lidovému hnutí, měli být s definitivní platností podle dosavadní praxe vyškrtáváni ze členských seznamů strany. Toto rychlé řešení představovalo výsledek spolupráce trojice F. X. Hodáč, L. Rašín a F. Ježek. Josef Matoušek se snažil navrhnout kompromisní řešení, ale o to již nebyl žádný zájem. Občas se v literatuře v souvislosti s vypuzením Stříbrného objevuje také František Lukavský, ale tento matador národní demokracie zemřel již 4. dubna 1937. Jeho politickou činností od roku 1932 výrazně limitovala prodělaná mrtvice. Kramářův poslanecký mandát převzal jeho náhradník Vlastimil Klíma.

Národně demokratické vedení strany ohlásilo do měsíce konání valného sjezdu. Šlo vlastně o první valný sjezd Národního sjednocení, který měl proběhnout ve dnech 19. – 20. června 1937. V tentýž den, 2. června, zaslali vyškrtnutí ligisté František Schwarz a Rudolf Smetánka poslaneckému klubu dopis. Informovali své kolegy, že z něj oficiálně vystupují. Večer se lidové hnutí sešlo na Slovanském ostrově. Tam, kde Jiří Stříbrný nepřilíh hojně účasti svých věrných sebevědomě sdělil, že nehodlá jít k agrárářům, národním socialistům a ani k živnostníkům, ale že: „zůstane výčitkou svědomí těch, kdo se nemohli dočkat smrti dra Kramáře, aby se rozdělili o jeho dědictví a o jeho stranu“.⁴⁹⁸ Osmého června vystoupili ze senátního klubu Národního sjednocení Josef Havlín a František Paulus.

První sjezd Národního sjednocení se konal bez ligistů. Ti z Národního sjednocení odešli a uspořádali si svůj V. obecný sjezd Národní ligy. Ten proběhl 13. a 14. června v restauraci U České koruny. Snaha o předběhnutí svých bývalých konkurentů byla patrná. V hlavním referátu obvinil Stříbrného intimus František

496 *Národní listy* 24. dubna 1937.

497 SLÁDEK, Zdeněk – Československá národní demokracie. Sládek, Zdeněk. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl. Období 1861–1938* / [Aut.]: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005. s. 612.

498 *Lidové noviny* 3. června 1937.

Schwarz národní demokraty z rozbití Národního sjednocení. Zmínil Ježka, Hodáče, Horáka a Štůlu. Podle něj pouze národní demokraté měli neustále porušovat dohody a nedodržovali úmluvy, které vázaly všechny tři strany k součinnosti.⁴⁹⁹ Následně přímo obvinil Hodáčovu skupinu z usilování o rozkol Národního sjednocení.⁵⁰⁰ Ligistický sjezd se přihlásil k myšlenkám Karla Kramáře. Proběhlo formální sloučení Národní ligy s lidovým hnutím Národního sjednocení a vznikla nová strana. Do jejího názvu Jiří Stříbrný zakomponoval vše, čím kdy prošel, nebo s čím se setkal. Vznikla tak Národní liga, strana radikální, národní a demokratická.

O tom, kteří poslanci a senátoři Národního sjednocení opustí a vydají se ke Stříbrného obnovené lize, zpočátku nepanovalo přílišné jistoty. Otázka to byla důležitá. Národní demokracie, respektive Národního sjednocení, vždy vehementně protestovalo proti vázaným kandidátním listinám. Díky nim patřil mandát straně a nikoliv zvolenému poslanci, nebo senátoru. Z toho důvodu se předpokládalo, že Národního sjednocení nebude reklamovat mandáty ligistů pro sebe, tím pádem o nebude v komorách Národního shromáždění početně slabší. František Toušek v dubnových dnech brněnské straníky ujišťoval, že senátor František Paulus se ke Stříbrnému nepřipojí a není rozvratníkem, ale mylil se.⁵⁰¹ Bývalý fašista Paulus se nakonec přidal k lidovému hnutí, k jehož připojení agitoval na Brněnsku. 8. června vystoupil ze senátního klubu NSj a zůstal jako nezařazený. O nejbližších Stříbrného lidech – Schwarzovi s Kutem – nepanovalo pochyb, že s ním půjdou do dalšího zakládání nové strany. Rudolf Smetánka vystoupil z poslaneckého klubu Národního sjednocení již 31. května a přešel do ligistického poslaneckého klubu. Naopak Antonín Chmelík a Jindřich Trnobranský zůstali v Národním sjednocení. Oba si za své setrvání udrželi stávající funkce v Národním sjednocení, případně nové získali. Chmelík získal post v komunální politice a Trnobranský se stal po prvním sjezdu Národního sjednocení jeho čtvrtým místopředsedou. Štefan Fencik, jehož kandidaturu před volbami 1935 podpořil Jiří Stříbrný, ihned z Národního sjednocení neodešel. Vystoupil z klubu poslanců až na podzim 3. listopadu 1937. Následně se stal členem klubu poslanců Národní ligy. Nejistota v národně demokratických řadách panovala s udržením senátorů Josefa Havlína a Josefa Matouška, kteří v celém konfliktu více či méně podporovali ligistický směr. Josef Havlín vystoupil již 8. června z klubu poslanců a z Národního sjednocení odešel. Zprvu podporoval nový ligistický projekt, ale po pár měsících se i s Jiřím Stříbrným rozešel. Až 23. února 1938 se stal hospitantem senátního klubu živnostenské strany. Josef Matoušek i přes řadu vyřčených výroků na adresu F. X. Hodáče v Národním sjednocení nakonec zůstal.

499 NA, PP, 1931–1940, P85, 29, Důvěrná zpráva z 14. června 1937, V. obecný sjezd Národní ligy, konaný, dne 13./VI.1937.

500 VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný: portrét politika*. Brno: Matices moravská, 2003. s. 208.

501 NA, PP 1931–1940, P84, číslo 1001/16/pres.2., Zpráva o politické situaci ve Velkém Brně v době od 19. do 26. dubna 1937 z 27. dubna 1937.

5.7 Valný sjezd Národního sjednocení – návrat k národně demokratickým kořenům

Valný sjezd Národního sjednocení můžeme v podstatě označit za 6. sjezd národní demokracie. Konal se ve dnech 19.-20. června 1937 v prostorách Národního domu na Smíchově a předsedal mu Richard Fischer. Úkol spočíval v konsolidaci a nalezení nového směru, kam by se měla strana po smrti Kramáře politicky ubírat. S tím se neslo i přijetí nového programu. Národní demokracie musela provést nutnou regeneraci po stranickém úpadku éry Národního sjednocení. Dlouhá doba stranické secese a velkých rozporů vyústila v následný odchod ligistické Stříbrného frakce. Experiment s vytvořením koncentračního, všelidového hnutí s nacionalistickým akcentem naprosto propadl. Nepomohla ani bulvarizace, populismus, nebo provádění politiky na ulici. V Československu neexistovaly pro takto zaměřenou stranu vhodné podmínky. Jednak místní poměry byly až příliš stabilní a relativně dobré, nikoliv bídné, které jsou potřebným předpokladem. Tento typ politiky nikdy neměl úspěch ve zdejších prostředí – Češi se radikalizací vyznačují málokdy. Národní demokracie se vrátila k tomu, co jí bylo vlastní a představovalo její tradiční značku – spojení českého nacionalismu a demokracie na intelektuální platformě, která se stejným charakterem i veřejně prezentovala.

Nejen z úcty ke Karlu Kramářovi zůstala předsednická funkce neobsazena. František Ježek brzy před sjezdem v *Národních listech* publikoval článek, aby i Národní sjednocení po vzory agrárníků a Švehlově památce ne zvolilo nového předsedu.⁵⁰² Ježkovi tento taktický krok vyšel. Nikdo z hlavních adeptů neměl jednoznačnou podporu. Neobsazené předsednické místo se stalo elegantním, byť trochu vynuceným řešením. Ze sjezdu vzešla pětice místopředsedů. Za prvního místopředsedu byl na návrh mandátové komise zvolen olomoucký starosta Richard Fischer.⁵⁰³ Ten se ale musel věnovat výkonu své komunální funkce na Moravě a do Prahy jezdil velmi málo. Velmi pravděpodobně to představovalo záměr F. X. Hodáče. Věděl, že po Kramářově dopisu jsou jeho šance na první funkci ve straně velmi malé. Současně si musel být vědom toho, že pokud se stane prvním místopředsedou R. Fischer, tak fakticky bude vládnout straně druhý v pořadí. Druhým a vlastně úřadujícím místopředsedou se stal právě F. X. Hodáč. Za třetího místopředsedu zvolil sněm Františka Ježka, čtvrtým bývalého ligistu Jindřicha Trnobranského a pátým Gejzu Reháka. Jednateli se stali V. Mikyna, B. Klac z Českého Těšína a J. Heřman z Bratislavy. Předsedou tiskové komise byl zvolen Ladislav Rašín. Předsedou finanční komise se stal ve funkci generálního tajemníka strany potvrzený Vojtěch Horák a předsedou organizační komise Vilém Knebort. Dalšími členy předsednictva Národního sjednocení se stali: M. Balcarová, R. Barvič,

502 *Národní listy* 6. června 1937.

503 *Národní listy* 20. červen 1937.

K. Domin, J. Geisler, A. Chmelík, J. Lukavský, J. Matoušek, V. Roit, J. Sedláček, J. Střítecký, F. Svoboda, A. Štůla, F. Toušek a J. Václavík.

Během sjezdu se projevil nutný generační posun, který již předznamenaly výsledky z posledních parlamentních voleb. Většina matadorů a zasloužilých straníků se nacházela mimo hlavní dění. Na sjezdu získala hodně prostoru skupina Národní myšlenky. Její představitelé, zejména Vlastimil Klíma, Ladislav Rašín a František Toušek, se věnovali z pozic referentů příslušných komisí koncipování programových tezí. Ty udaly straně směr, kterým se začala ubírat. Tato trojice již v době konání sjezdu vykonávala poslanecké funkce. Klíma se věnoval programu zahraničně politickému, Rašín vnitropolitickému a Toušek hospodářskému. V teoretické rovině znamenal nový program posun od opozičního nacionalismu k deklarovanému nacionalismu konstruktivnímu. Hlavním imperativem se stala obrana a konsolidace Československa vůči vnitropolitickému a zahraničnímu ohrožení. Jednalo se o henleinovskou iredentu a ohrožení hitlerovským Německem. František Ježek vyzdvihl ve svém exposé o rozchodu s Národní ligou právě snahu Národního sjednocení po konstruktivním nacionalismu.⁵⁰⁴ Sice dodal, že strana se do vlády za každou cenu dostat nechce, ale snaha Národního sjednocení po vstupu do široké koalice v době ohrožení republiky byla jasně patrná.

Vnitropolitický program vycházel z národní myšlenky, která měla být udržována generační kontinuitou. Ta by následně utvářela národní – společenskou pospolitost a podněcovala její další rozvoj. V programu padly i definice slov „národ“ a „nacionalismus“. Národ byl definován jako: „...sdrůžení lidí stejného jazyka, temperamentu a povahy, řídících se týmiž zákony a mravními zásadami a ovládaných pevnou vůlí zůstatí na vlastní půdě v pevném spojení mravů, myšlenek, citů a uctívání minulosti.“⁵⁰⁵ Nacionalismus byl v programu pojímán jako: „...předeším smysl pro soudržnost minulých, přítomných i budoucích generací národa, jednotu duchovní a jednotu srdcí, hlavně však vědomí odpovědnosti jednotlivcovy k národnímu celku. Odpovědnost k národnímu celku klademe nad soudržnost jednotlivých tříd a stavů...“⁵⁰⁶ Československá republika byla deklarována jako stát výlučně národní: „...(ČSR) jest státem národním, státem národa československého, jím samým v nové době obnovený a udržovaný, aby se v něm národ československý mohl plně národně vyžítí, rozvinouti všechny schopnosti a plniti tak poslání, které má každý národ ve velkém společenství států, a kterého nemůže dosáhnouti bez samostatnosti státní.“⁵⁰⁷ Národnostní menšiny měly podle Národního sjednocení dvě možnosti. Buď se ztotožnit se státní ideou a tím zároveň i s myšlenkou vládnoucího národa československého. V delším horizontu

504 ANM, Ladislav Rašín, karton č.: 9, složka 326, Sjezd Národního sjednocení (*Národní sjednocení*, 25. VI. 1937). *Národní sjednocení* s. 7.

505 Program Národního sjednocení. *Národní myšlenka: revue českého nacionalismu*. 1937, č. 10. s. 283.

506 *Národní listy* 23. června 1937. srov. *Národní sjednocení*. 25. června 1937.

507 *Národní listy* 23. června 1937.

s ním i splynout, nebo se vydat na cestu odporu a střetávat se s ním na politickém kolbišti. Ostatně k národním minoritám převážil pohled spíše prezírávý. Menšiny nebyly považovány za tvůrce národní kultury, tu mohl vypěstovat pouze národ jako celek (svobodný, či nesvobodný). Pokud na ní menšiny trvaly, tak byly brány jako cizorodý prvek v národním státu, a tím pádem pro ně mělo být vládní angažmá zapovězeno. Přímo se vnitropolitický program vyjádřil k menšině německé, kde jakékoliv vyrovnání, či autonomii odmítl: *„Vycházejíc z názoru, že nepřítelství mezi národem československým a německým pramení z pohnutek psychologických a ze staletého dějinného vývoje, vyplněného česko-německým antagonismem, jsme přesvědčeni, že protivy mezi německou menšinou a státním národem československým nelze žádnými organizačními nebo administrativními zásahy odstraniti. Pokud cizojazyčné menšiny v československém státě se považují za součást svých národních celků, žijících mimo území našeho státu, považujeme účast jinonárodních menšin ve vládě za porušení národního rázu státu...“*⁵⁰⁸ Vnitropolitický program požadoval odstranění diskriminace příslušníků českého národa v pohraničních oblastech. Nejen obranu proti jejich odnárodňování pod tlakem německého vlivu, ale doporučoval přímo jejich postupnou renacionalizaci: *„Národně smíšené kraje musí býti administrativně, hospodářsky a sociálně tak chráněny, aby jakýkoliv útlak a nátlak byl vyloučen a každý pokus o odnárodnění příslušníků našeho národa v zárodku potlačen. Právě ve smíšeném území musí býti patrné, že náš stát je státem národním!“*

Národní sjednocení udělalo deklarativní rozchod za svou minulostí a zcela se přihlásilo k demokracii a z ní vyplývajícího politického systému. Základní platformu tvořil *raison d'État* v kombinaci se zájmem národním. Ten měl oponovat stranickým zájmům. Do politiky měl být implementován i rozměr morální: *„Duchu, tradici a vývoji našeho národa odpovídá snaha a touha po nejvyšší míře osobní svobody, tedy i svobody politické. Tuto svobodu může v nejvyšší míře zabezpečiti vláda lidu, tedy princip demokracie, vyjádřený parlamentní soustavou. Má-li však demokracie zabezpečiti bytí a rozvoj národa, je třeba jednak, aby nad individuální zájmy, nad stavy a třídy byl povýšen zájem národa a státu, jednak, aby vláda lidu sama byla založena na veřejné morálce a hodnotách duchovních i intelektuálních, nikoliv jen na hodnotách materiálních“*⁵⁰⁹ Program Národního sjednocení považoval za páteř demokracie řádnou státní správu a lokální samosprávu. Požadoval pro ni především kvalifikované úředníky, nikoliv dosazené podle stranických klíčů. Zde zároveň nastával mírný paradox, když program NSj žádal racionalizaci veřejné správy. Samo sebe Národní sjednocení označilo za stranu státotvornou, jejíž imperativ tvořila snaha prospět státu. Ten se nacházel nad zájmy tříd, skupin a jednotlivců, přičemž ona deklarovaná státotvornost neměla být vykládána jako snaha po účasti v každé vládě. Jako strana opírající se o nacionální myšlenku, zastávalo Národní sjedno-

508 *Národní sjednocení* 25. června 1937. s. 7.

509 *Národní listy* 23. června 1937.

cení v sociální otázce princip národní solidarity. Tím zásadně oponovala třídnímu a stavovskému boji. NSj odmítalo zvýhodnění jedné skupiny na úkor druhé. Řešení sociální otázky zůstávalo pro národní demokracii, respektive Národní sjednocení, stále ve stejné myšlenkové rovině. Ta mu mezi sociálně slabými těžko mohla zajistit větší úspěchy.

Zahraničně politický program si kladl za cíl v ideologické rovině uplatnění historicky ukotvené československé národní ideje v mezinárodní politice. V praktické rovině byl program více realistický. Vycházel z aktuální mezinárodní situace a jejích dlouhodobých konstant. Exposé programu se hodně zabíralo historickým vývojem české-československé zahraniční politiky. Ocenění se dočkala poválečná myšlenka nové Evropy a Společnost národů. Nicméně pod tlakem opět praktikovaného aliančního systému požadoval program NSj realistické zhodnocení stávající situace a dalších možností. Základním bodem politiky Československa na zahraničním poli měla být neměnnost jeho hranic. To znamenalo odmítat jakékoliv snahy po revizi poválečného uspořádání. Zahraniční politika ČSR měla postupovat tak: „...*aby přesvědčila co největší část poválečného světa, že zájem náš je zájmem obecným*“⁵¹⁰ Za tehdejší situace, kdy státy vítězné i poražené z první světové války odmítaly plnit své závazky, mělo recipročně Československo odmítnout plnění (zachování) menšinových klauzulí, které omezovaly suverenitu republiky. Ruku v ruce s tím padl požadavek na silnou armádu a brannost národa.

Praktická zahraniční politika a hledání spojenců opět vycházelo z tradičních kramářovských tezí – budování slovanského bloku od Baltu po Jadran. S Ruskem pod vládou bolševiků se nepočítalo. Malá dohoda se dočkala ocenění. Od ní se očekávalo ještě větší smluvní prohloubení, aby se stala: „*skutečnou záštitou národní svobody a instrumentem pořádku ve střední Evropě*“⁵¹¹ Malá dohoda byla pojmána jako doplněk slovanského bloku, který jí nemohl nahradit. Ve spolupráci se středoevropskými partnery panoval stín pochybností z jejich možných revizních požadavků, nicméně spolupráce v hospodářské oblasti i s nimi byla považována za žádoucí. Národní sjednocení v podstatě přijímalo spolupráci v zahraniční politice se všemi státy, které budou respektovat jeho suverenitu a spolupráce bude rovnoprávná. Na závěr programu se dočkalo přijetí motto: „*Kdo chceš mír, připravuj obranu!*“

Národní sjednocení se přijatým programem přihlásilo ke své národně demokratické minulosti. Na politickou scénu se vrátila seriózní staronová strana, jejíž axiomy tvořil nacionalismus a dodržování demokratických zásad. Přijatý program akcentoval tehdejší ohrožení existence republiky. Vlastimil Klíma ke sjezdu a programu poznamenal: „*Sjezd znamenal tu nesporně návrat od koncepce davového*

510 Program Národního sjednocení. *Národní myšlenka: revue českého nacionalismu*. 1937, č. 10. s. 291.

511 Tamtéž, s. 292.

*hnutí k sympatičtější politice lidové, demokratické strany.*⁵¹² Dále k programu: „S takovou politikou, jež nepřeceňuje neprozkoumaný dynamismus předpokládaných vývojových sil, souvisí ovšem také volba metod politické práce...Je nutno zdůrazniti, že v ideových programech, zejména vnitropolitickém a zahraničně politickém, proveden byl sjezdem zdařilý pokus, vyjádřiti z hlediska ryziho nacionalismu formulaci základních stanovisek k problémům vnitřní politiky a k úkolům a ke smyslu politiky zahraniční. Doufejme, že Národní sjednocení provede v našich poměrech důkaz, že lidová, demokratická a národní strana může dáti v politice v plné míře slovo inteligenci v zájmu své duchovní úrovně a politické vážnosti. Na základě náležitého vyvážení hybných politických sil jistě se může podařiti důkaz, že nejen davová, nýbrž také slušná, rozvázná a myšlenkově věcná politická strana může být stranou průbojnou a velikou.“

Odchodem Stříbrného ligu se změnil i vnější charakter strany. Pouliční výtržnosti a nepokoje se staly minulostí. Národní demokracie se stávajícím názvem Národní sjednocení měla zájem vstoupit do vlády a otevřeně se přihlásit k obraně republiky. Československá národní demokracie se na svém valném sjezdu vrátila ke své národnědemokratické identitě, byť název strany zůstal Národní sjednocení. Ze sjezdu byly také odeslány pozdravné telegramy prezidentům Masarykovi a Benešovi. Edvard Beneš ihned na pozdravný telegram reagoval. Poděkoval za státoobčanský postoj a popřál Národnímu sjednocení hodně zdaru v jeho práci pro republiku.⁵¹³

Vztah Národního sjednocení vůči ostatním stranám byl oproti minulým rokům, zejména vládním dobám, zdrženlivější. Odezva na zájem Národního sjednocení vstoupit do velké koalice byla velmi vlažná. Až za přispění agrárníků se stal František Ježek 19. března 1938 ministrem bez portfeje. 10. května 1938 převzal Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. Národní sjednocení tak doplnilo všenárodní koalici, která čelila hrozbě rozpadu republiky. Právě Ježkův resort organizačně zajišťoval přípravu úspěšného X. všesokolského sletu. Sokolská manifestace získala široký ohlas a měla kladný dopad na morálku českého obyvatelstva čelícímu nacistickému ohrožení. František Ježek představoval hlavního odpůrce kapitulace ve vládní koalici, ale ve svém kategorickém stanovisku zůstal s výjimkou lidovců osamocen. V krizových předmnichovských dnech vynikli poslanci Národního sjednocení aktivitou a odhodlaností nekapitulovat. Trojice Ladislav Rašín, Vlastimil Klíma a František Toušek se významně podílela na vzniku Výboru na obranu republiky. V něm se soustředili představitelé z různých politických stran, kteří odmítali kapitulovat před tlakem západních mocností a diktátem nacistů.

512 Program Národního sjednocení. *Národní myšlenka: revue českého nacionalismu*. 1937, č. 10. s. 292.

513 *Národní listy* 20. červen 1937.